

Dr. Čermelj Lavo
Dvorakova 6/II
L J U B L J A N A

protiv fašističke Italije, koja je narod u Julijskoj Krajini, štampa je sigurno najčešće sredstvo. Treba svjet da zna za nepravde, koje Italija čini jednom narodu, ako želimo da ustane protiv tih nepravda, a to će svjet dozvati samo preko dobre štampe.

Broj 8

Zagreb, 23. februara 1933.

Pojedini broj stoji 1.50 Dinara

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH

EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

VATIKAN I MANJINE

Naši će se čitatelji sjećati, jer je o tome bilo govora i na lanjskom Kongresu evropskih manjina u Beču, da je Papa uspostavio zaštitu Nijemaca, koji žive izvan Njemačke u pogledu materinog jezika u vjerouaku i dušobrižništvu uopće. Biskup u Osnabrücku u Njemačkoj Papa je naredio, da vodi brigu o tome i da nadzire Nijemce u inozemstvu, da im se ne bi dogadjale nepravde u pogledu jezika. Biskup u Osnabrücku bri-nuo se u tom smislu do lanjske godine za Nijemce u kolonijama, u prekomorskim zemljama i samo u nekim evropskim zemljama, a lani je Papa njegovu kompetenciju proširo na sve evropske države, gdje žive Nijemci. Biskup u Osnabrücku ima da vodi evidenciju o postupku s Nijencima u raznim državama u crkvenom pogledu i da o tome izvještava Papa, kako bi on mogao da poduzme mјere, koje su potrebne, da ih se zaštiti, ako bi pravo materinog jezika bilo pogađeno.

Papa naime stoji na ispravnom stajalištu (kad se radi o Nijencima...), da svaki narod ima pravo na vjerouaku i dušobrižništvo u svom materinjem jeziku. Kad je Papa povjerio ovu značajnu misiju biskupu u Osnabrücku popratio je to izjavom, da svu vjeru imaju >naravno i nadnaravno pravo<, da im se dijeli vjerouaku i vrši dušobrižništvo u materinjem jeziku. Sveti i nedotakniva pravica djeteta je, da govori s Bogom o Bogu u jeziku, koji je naučio od majke koji govori narod, kojemu pripada. Jedino materinja riječ ide iz srca k srcu. To su nisili, kojima je Papa popratio uvađanje biskupa Berninga u novu misiju. To je stajalište uostalom bazirano i na crkvenom pravu, koje takodje proglašava ovo načelo nedotaknivim božnjim pravom. Poznati profesor crkvenoga prava na münchenskoj univerzi dr. Eichmann objavio je nedavno u bavarskom svećeničkom listu studiju o vjerouaku u materinjem jeziku u svjetlu crkvenog prava i dolazio je da se na temelju c. 1332 crkvenog prava mora svećenik poučavati >sermone ad eorum captum accomoda-to<, to znati u jeziku, koji narod razumije i koji mu je materinji jezik. A da se ne upuštanju iznošenje primjera i dokaza, reći ćemo ukratko, da je u historiji katoličke crkve bilo mnogo momenata, kad je i Vatikan ustao u obranu materinog jezika u crkvama sad u jednoj, sad u drugoj zemlji, pa su čak i nekoji Pape u tim borbenim intervencijama zaštitile materinji jezik pojedinih naroda u crkvama.

Osnabrücki biskup Berning vrši zadatku, koju mu je Papa dao i on je pred nekoliko dana posjetio Jugoslaviju, da vidi, kako se ovdje postupa s Nijencima u pogledu jezika u crkvama i vjerouaku. On je došao najprije u Ljubljani, pa je bio gost ljubljanskog biskupa, a zatim je bio neko vrijeme u Zagrebu gost zagrebačkog nadbiskupa. Prosljedio je za Đakovo, Beograd, Zemun, Veliki Beckerek i Suboticu. Snagđe je posjetio njemačke kolonije, njemačke svećenike i njemačke škole, a posjetio je čak i njihove privredne organizacije i nacionalno društvo. U Zemunu je održao misu i povijed na njemačkom jeziku, pa je izrazio zadovoljstvo, što Nijemci u Jugoslaviji pokazuju veliku odanost katoličkoj crkvi i njemačkoj narodnosti. U Velikom Beckereku održala je tamоšnja rimokatolička crkvena općina tom prilikom svečanu skupštinu, na kojoj je prisutstvovan biskup Berning i biskup Rodić. Poslije ostalih govora govorio je i biskup Berning, pa je tu izrazio zadovoljstvo sa stanjem Nijemaca u Jugoslaviji i izrazio se, da je rad biskupa Rodića u punoj saglasnosti sa željom Sv. Oca Pape. Biskup Berning je rekao:

»Sr Otac Papa smatra prirodnim da učenje vjerouaku bude uvijek na materinjem jeziku vjernika. Razgovarati o društvenim i privrednim prilikama može se na svakom jeziku, ali moliti se Bogu može se iskreno samo na materinjem jeziku.«

Kad smo doznali za ovaj posjet njemačkog biskupa Berninga Jugoslaviji i za njegovu misiju, najprije smo pomislili: A britne li se neko, da bi se poštovalo pravo na materinji jezik u vjerouaku i dušobrižništvu i za naše sunarodnjake u Koruškoj? Postoji li neki reciprocitet? Ali je možda i u tom pogledu jednako kao i u pogledu škola? Poznato je naime, da naši sunarodnjaci u Koruškoj ne uživaju nikakvih prava, da su proganjeni na svakom koraku. Pa doista, ni na crkvenom polju ne mogu se pojaviti ni izdaleka onim pravima, koja uživaju Nijemci u Jugoslaviji. Mi ne zavidimo nijednoj manjini, ali možemo s praznom kažemo, da nema manjine, koja bi bila sretnija od Nijemaca u Jugoslaviji.

Odmah zatim sjetili smo se na stanje našeg naroda u Julijskoj Kralini i to naročito na progon naše riječi iz crkava, na diecu, koja moraju da uče talijanski vjerouaku i na sve ono, što se događa našim svećenicima, i sto je kulminiralo u tragediji našeg prvog svećenika gorđevog nadbiskupa

Neuspjeh fašističke škole u Julijskoj Krajini

Značajan članak tršćanskog "Piccola"

Slavenska sela u Julijskoj Krajini u slabim su rukama učiteljica — Muške učiteljske sile izbjegavaju naše krajeve — »Piccolo« predlaže, da se na Julijsku Krajinu protegnu mјere, koje važe za Južni Tirol: da se povise plaće i da se računaju »ratne« godine — Sottosanti najveći primjer heroizma...

Trst, februara 1933.

Na zboru riječkog fašizma, koji je nedavno održan na Rijeci, pokrajinski sekretar Gherbaz (!) u svom je referatu istaknuo, da je zlo za fašizam u riječkoj pokrajini u tome, što nema ljudi, koji bi se u malim mjestima i selima brinuli za proširenje fašističke organizacije, a naročito se osjeća pomanjkanje muških učitelja, koji bi mogli ovu akciju da provode. Trebalо bi zato, da se vlasta pobrine, kako bi Julijsku Krajinu dobila za sva sela što više muških učitelja, jer su oni snaga fašističke organizacije.

Tršćanski list »Il Piccolo« osvrnuo se u svom broju od 17. o. m. na ovu izjavu riječkog fašističkog sekretara, u opširnom članku.

»Il Piccolo« kaže, da se pomanjkanje muških učiteljskih sila ne osjeća samo u kvarnerskoj pokrajini, nego općenito u čitavoj Julijskoj Krajini. Škola je italijanizirana. Učitelji su proveli i provode plemenitu (!) akciju odgoja u talijanskom duhu. Oni tu akciju provode u prilikama, koje često nisu nimalo povoljne, ali svjesni su svoje odgovornosti i srpmi na žrtvu. Ali, nažalost, kaže tršćanski »Piccolo«, mnogi i previše škola u Julijskoj Krajini još je uviček u rukama učiteljica, koje čine sve, što je u njihovim snagama i koje vrše odsevljeno svoju dužnost, ali one izvan škole ne mogu mnogo da učine za asimilaciju i širenje fašizma. Najviše što mogu da čine je to, da okupljaju učenice i njihove sestre u tečajeve šivanja, gdje mogu da šire takodje talijanstvo, ali to je malo. Učiteljice su silom prilika često bez onog potrebnog kontakta sa selom, u kojem služe. A povrh toga treba uzeti u obzir, da su u većini slučajeva te učiteljice mlade djevojke, koje se u selima osjećaju nevoljno i osamljene, pa se ne brinu za drugo, nego kako će doći do što skorijeg premještenja. »Piccolo« kaže: »Nije ovo prvi put, nego već od svršetka rata mi stolimo na staništu, da u školama Julijiske Kraline treba da se postavljuju učitelji muškarci, ljudi, koji imaju srca i otvorenu inteligenciju, koji će u školi i izvan škole biti ne samo odgojitelji, nego i apostoli, savjetnici, koje zavoljeti ono opljodjelsko pučanstvo.«

Zato se je, kaže »Piccolo«, — dala inicijativa, da se osnuje jedna naročita učiteljska škola za učitelje u pogrančnim krajevinama. Iz te škole imali bi da izlaze učitelji, koji bi bili naročito spremni baš za one delikatne (!) akcije, koje mora učitelji u Julijskoj Krajini među drugorodnim pučanstvom da provodi. U toj školi učitelji bi načinili jezik onoga naroda, medju kojim bi imao da vrši svoju službu. Tamo bi učitelji

za Julijsku Krajinu naučio hrvatski i slovenski, jer je to potrebno, da bi se uspostavio kontakt između fašističkog učitelja i pučanstva. Ali nije se učinilo dosada još ništa, da bi se osnovala takova učiteljska škola. A to ne valja, jer se tako, po mišljenju »Piccola« zavlači proces asimilacije.

U ovom svom članku »Piccolo« nadalje kaže, da bi trebalo učiniti nešto, da bi učiteljsko zvanje i služba u Julijskoj Krajini postala privlačivija, pa drži, da bi se mlađim učiteljima, koji bi htjeli shišiti u Julijskoj Krajini, i da se tamo žrtvjuju (!) par godina, staviti u izgled bolju plaću. Treba im ekonomski kompenzirati žrtvu. Trebalо bi im olakotiti karijeru, uvezvi kao naročitu zaslugu službovanje u Julijskoj Krajini. — Trebalо bi im dati neke moralne olakšice, kao naknadu za tešku zadaću, koju vrše. Kad bi se tako postupalo, primamilo bi se u Julijsku Krajinu više novih muških učiteljskih sila. Nije isključeno, da bi se, uza sve teške prilike, mnogi zaljubili u svoju misiju i ostali bi definitivno na svojim mjestima, a drugi bi ostali recimo pet ili deset godina, pa bi se onda nastojali za bolja mesta u unutarnjosti, gdje bi im bilo bolje. Tim bi učiteljima trebalo ići ususret kod ovakvog premještanja.

»Piccolo« misli, da bi trebalo ustanoviti jednu posebnu plaćevnu kategoriju. Ti učitelji imali bi veće plaće, nego oni u staroj Italiji. A pored toga zakonom bi trebalo ustanoviti, da oni imaju i neka druga specijalna prava. Do sada fašistička vlasta nije to učinila, da ne bi izazvala ljubomoru, kod ostalih učitelja. Ali ipak učinjeno je — kaže »Piccolo« — nešto za škole u Peadižu (Južni Tirol). Ali samo za Južni Tirol. Te mire trebalo bi proširiti i na Julijsku Kraljinu. U čemu se sastoje te mire u Južnom Tirolu?

Prošlog septembra, to znači od početka ove školske godine, fašistička vlasta provedala je seriju odredaba, koje su stvorene u korist učitelja i školskih didaktičkih direktora u Južnom Tirolu. Izdan je jedan dekret, koji ovlašćuje školskog proveditora, da u drugorodnim (njemačkim) zonama namješta naročito spremne učitelje. Taj dekret važi za nekoje škole u Tridentinskoj provinciji i za čitavu bozensku provinciju. Ovi učitelji, koji će služiti u školama u njemačkim selima, poslije pet godina službe u toj zoni, ako traže premještenje, dolaze kod premještenja napravite u obzir, bilo da traže jedno drugo mjesto u Južnom Tirolu, bilo da u staroj Italiji. Ovi imaju prednost pred ostalim učiteljima. Cilj toga služba u njemačkim selima, od ove godine dalje, računa se u povlašćenju plaće. I u kalkulacijama

za penziju, za svaku godinu službe kao da bi u staroj Italiji služio 1 godinu i 4 mjeseca (con l' aumento di un terzo). Osim toga ovim vladinim dekretom uspostavljena je 30 mjesti učiteljica u školama Južnog Tirola, da bi se harmonizirala akcija učitelja s akcijom svećenika.

To sve iznosi »Piccolo« pa kaže, da ove mire čeka i Julijsku Krajinu već deset godina. »Piccolo« se neda, da će vlasta proširiti ove mire, koje važe za Južni Tirol što prije i na Julijsku Krajinu. Tako će se ispuniti jedna praznina a na teška i delikatna učiteljska mjestra u drugorodnim zonama Julijskoj Krajini doći će načeljici učitelji. Da se prošire te mire na Julijsku Krajinu od velike je i hitne potrebe. Da je ta potreba velika svjedoči riječi riječkog pokrajinskog sekretara Gherbza. »Piccolo« se neda da će fašistička vlasta već početkom iduće godine proširiti taj dekret i na Julijsku Krajinu. To treba da urigaju školski proveditor, prefekti, fašistički federalni sekretari i poslanici u parlamentu. Treba da se užurbano i svim mogućim snagama radi na mirnoj penetraciji talijanske civilizacije u narod Julijskoj Krajini. Učitelje treba pomoći, jer su oni apostoli velike misije i herojski mučenici dužnosti. »Jedno ime neka govori za sve: име učitelja Sottosanti.« Tako završava svoj članak »Piccolo«.

Mi smo ovo iz »Piccola« citirali u prvom redu zato, jer je ovo dokument karakterističan za talijansku asimilacionu akciju u Julijskoj Krajini. S te strane ovo naspisano tršćanskog lista najviše i interesuje. Od Gentilijeve reforme dalje ovo je, u nizu tolikih mjera, jedna daljnja etapa na putu, koji je Italija preduzela. Značajna etapa. Ali u isto vrijeme vidimo iz ovog članka fašističkog lista, da ta akcija do sada ne uspijeva onako, kako je bilo ispočetka zamisljeno. Poteškoće, koje stope toj akciji na putu, među kojima treba u prvom redu uvrstiti, otpor i mržnju našega naroda, čine da talijanski učitelj po malo gubi volju za rad. On ne uspijeva u svom poslu. Mnogo se od njega traži, a malo mu se daje, pa svako, ako ikako može ostvarila »drugorodna« sela i bježi na bolja mjesta. Naša sela ostaju slabim učiteljicama, koje narod ismjejava... »Piccolo« je dobro ospazio problem. Treba dakle većim plaćama (to je fašistički idealizam!) i drugačijim mjerama godina službe učiniti Julijsku Krajinu privlačivom. Godine provedene u službi u selima Julijskoj Krajini računat će se u nekruku kao ratne godine... To je vrlo značajno. Učitelji, koji rade u slavenskim selima na asimilaciji — u ratu su. Ali hoće li

pa dra Sedeja, koji je umro slomljen jednim grubim postupkom jednog i drugog Rima. Pomisili smo: gdje je konzervativnost? Kakav je ovo moral? Zar i u Vatikanu mјere dvjema mjerama? Zar ne važe i za Jugoslavene u Julijskoj Krajini ona ista načela, koja je Papa izrazio biskupu Berningu, kad mu je povjerio misiju zaštite Nijemaca u inozemstvu? Zar nemaju Jugoslaveni svoju pravu na zaštitu svog materinjeg jezika u vjerouaku i dušobrižništvu, na to >naravno i nadnaravno pravo<, na to >božansko pravo<, o kojem govorи ne samo Papa Pijo XI nego i crkveno pravo? Pomisili smo, nebi bilo u redu, kad bi Papa povjerio, na primjer, zagrebačkom nadbiskupu, da vodi evidenciju nad postupkom fašističkih vlasti i talijanskih biskupa u Julijskoj Krajini s našim narodom na crkvenom polju?

Ali kako je stvarnost daleko od svega toga i kako je ono, što se u Julijskoj Krajini događa daleko od načela, koja ističe Papa i kojima govorи crkveno pravo. Da bi Papa uveo neku zaštitu to se sigurno neće dogoditi. Sva nas navodi na sumnju, da je Vatikan s fašizmom sporazuman u sveemu, pa i u tome, da se provede što skorija akcija u Julijskoj Krajini. I u crkvenom pogledu je skoro jednako. Tiroci doduše nemaju svog Sedeja, ali tada stvari jednako stoje. Južni Tirol je razdijeljen u dvije biskupije i to brikensku i tridentinsku. Brikenska biskupija obasije i neke dekanije, koje su u austrijskom Tirolu, izvan granica Italije, tridentinska ima 12 njemačkih dekanija oko Bozena, dok su ostale dekanije talijanske po stanovništvu. U njemačkim dekanijama dvije trećine pučanstva su talijanske. Ali ti Nijemci nemaju u crkvenom pogledu nikakvih prava, baš kao ni Slaveni u Julijskoj Krajini. Godine 1923 ukinula je talijanska vlast njemački jezik u školama i počela da ukida i vjerouaku na njemačkom jeziku. Toj namjeri suprostavilo se njemačko svećenstvo, ali su vlasti ugušile taj protest. Svećenici su se moralni povući iz škola i počeli su da predaju vjerouaku u crkvama i čupnim dvorima. Neko vrijeme prije lateranskog sporazuma Vatikan je podupirao njemačko svećenstvo u Južnom Tirolu u ovom otporu, ali poslije lateranskog sporazuma Vatikan je i u Južnom Tirolu,

kao i Julijskoj Krajini digao ruke i počinje čak, da radi zajedno s fašizmom na de-nacionalizaciju. Da bi se paralizovalo utjecaj njemačkog svećenstva, koje podučava vjerouaku na njemačkom jeziku izvan škole, lanjske godine bilo je postavljeno u Južnom Tirolu 30 talijanskih svećenika, koji su došli iz stare Italije i kojima su dane tak i veće plaće. Crkvene vlasti morale su ih instalirati po njemačkim selima, na štetu starih njemačkih svećenika. Vatikan nije protestirao, nego — podupro. Ove godine nastavlja se s postavljanjem talijanskih svećenika po njemačkim selima. Balitska organizacija kani da postavi po njemačkim selima nekoliko desetaka balitskih kapelana, koji će se razmjestiti takodje po njemačkim župama. A ovu akciju podupire i tridentinski biskup Endricci, koji je školskim vlastima stavio nekoliko desetaka talijanskih svećenika iz talijanskog dijela biskupije za sela u njemačkom dijelu.

Da ne navodimo drugo, već je ovo dovoljno, da se vidi, kakve prilike vladaju u Južnom Tirolu i kako bi bilo potrebno, da se biskup Berning pobrije za svoje sunarodnjake pod Italijom. Ali on to neće učiniti. Njega Papa šalje u Jugoslaviju, koju treba i s te strane primiti, ali ne šalje ga u Južni Tirol... Berning nema da se mijesha u prilike ove zone. Sve nam je to došlo pred oči i sve nas to upućuje, da vjerujemo u postojanje sporazuma između Vatikana i fašizma protiv manjina, o čemu govorи u jednom članku, koji objavljujemo u ovom broju našeg lista čak i uvaženi naš nacionalni borac prof. Spinčić, koji je inače odličan svećenik.

NISTE LI MOŽDA I VI ZABORAVILI POSLATI PRETPLATU?

oni, koji se namame na veću plaću biti doista tako idealni učitelji. To će po našem mišljenju biti profiteri više nego učitelji. I do koju godinu? »Piccolo« će moći da piše o jednom novom problemu... Svakako značajno je, da je Julijska Krajina 15 godina po okupaciji postala neke vrsti Libija, u kojoj se činovnici i vojski daju ekstra plaće. Znači, da fašizam nije ni izdaleka postigao ono, što je zamisljeno, nego naopak... Na koncu da vripomenemo još ovo: držimo, da talijanskim učiteljima ne uzor i najbolje medju njima (»eroico maruz i najbolje medju užima (»eroico martire«) citira Sottosantija, sadistu, najživinskiju primjer čovjeka-zvijeri, koji je našoj djeti pljuvao u usta iz pverzivnih motiva.

NAROD PRIPOVEDUJE...

»SIGNORINA SCIUTTA«

Burja se je nekam ugnala in solnce skoro s pomladansko toplo greje in ogreva kraške skale in revne vasi. Ni ravno hudega letos, mraz prizanaša. Tu pa tam so prav lepi in gorki dnevi, ki se prilegajo otrokom in starim kostem.

V ogradi na nekem štoru blizu nizkega brinja, sedi stara kraška mati in kliče razigranega vnuka:

»Pridi, da ne boš kot gospodična Sciutta.«

Posluhnem. Ali slišim prav?

Postanem nekoliko ob napol razsutem zidu, belo kamenje je drčalo in se katalilo na cesto. Obrnem se do starke, ogovorim jo in kmalu si pridobim nje zaupanje. Pričela mi je priovedovati o gospodični Sciutti.

»Ze par let je od kar se je ta dična gospodična spet izselila v toplejše kraje. E, burja je pri nas burja. Tu ni za vsakega. Človek mora biti vajen. Veste, ko je prišla k nam ta učiteljica — pa ni bila sama, tudi oče je bil z njo — je imela samo en robec, pa smo vse vedeli, da še tegarabi, zato, da se po obrazu maže in ne zato, za kar se robec prav za prav ima. Kad pa je robec potreboval, se je kar sklonila nad šolski zvezek in iztrgala iz njega stran, pa je bil robec. Še prati ga ni bilo treba.«

Ali naj verjamem:

Solnce je grelo, vnuk je že spet skakal in se igral. Starka, kot da ni opazila menjega začudenja je dodala:

»Sedaj pa rečemo otrokom, ki se brajajo robca, da so kot gospodična Sciutta, ki robca ni imela.«

Ime Sciutta me je spomnilo tudi na nečedno afero, ki se je pripetila z očetom te učiteljice. Možakar je mislil, da bo v naših krajevih trgoval z dekle obetači jem v južni Italiji lepe in lahke službe. Bil pa je pravočasno razrirkjan in tudi aretiran, toda kmalu izpuščen na svobodo in se mu kot kolonizatorju ni storilo nič žalega.

Ko sta čedna kulturnosca zapustila Kras, se je ljudstvo oddahnilo in si ustvarilo pregovor, ki jim služi v svari pri vzgoji otrok. — (rob.)

»REVERENDO«

Na tržaškem trgu veje od stojnic prijeten duh po pomarančah. Od mraza otrape branjeve sili in ponujajo svojo branjarijo. Kriza se pozna na vseh koncih in krajev. Nič težkega ni začeti pogovor, o domaćih vsakdanjih stvareh, o krizi, o novih gospodarskih itd.

Marsikaj se iz pogovorov izve. Evo: V neki župniji, v neposredni bližini Trsta so prišli fašisti in zahtevali od tam nameščenega talijanskega kaplana, da pri sv. mašah, ki jih opravlja za talijanske vernike, tudi talijansko pridigne. Kaplan pa, ki je bil nato baje že večkrat opozoren, jem je kratkomalo in priprosto odvrnil, da ne uvidi potrebe, da bi pri maši za talijanske vernike tudi pridigoval, ko je cerkev vedno skoro do celia prazna. Seveda so se oblastveniki odpravili tudi do župnika, ki opravlja bogoslužje za naše ljudstvo in so tu ne ravno delikaten način zahtevali isto. Naš župnik pa jem je mirno odgovoril: »Gospoda, ne mojih, ne vaših kosti ne bo več, ko se bo tod še vedno govorilo v slovenskem jeziku.« — (rob.)

KAKO PRIDE ITALIJANSKI FINANCAR DO DENARJA

Gorica, februarja 1933. V neki vasi na Tolminskem se dogaja tole: Financirni stražniki ga prav radi srkajo v neki gostilni ob cesti. Ko nimajo denarja, da bi plačali vino in jed, gredo na cesto in čakajo na avtomobile, da bi jih ustavili in šoferjem naložili denarno kazeno radi prehitre vožnje. Vseeno jem je ali je šofer res prehitro vozil ali ni. Soferji plačajo kazeno, čeprav niso krivi, samo da jih financirji pustijo naprej. Zgodilo pa se je, da je tam mimo privozil neki videmski grof. Tudi od njega so financirji zahtevali denar, da bi lahko šli na malo južino. Toda grof se je nepričakovano upri vendar je po dolgem prerekanju kazeno plačal in pozneje vložil pritožbo. Kazensko postopanje je trajalo več mesecov, grofu je država tudi vrnila denar, toda pri tem je imel mnogo več stroškov, kakor bi sicer trpel radi denarne kazni. Zato pa poslej šoferji plačuju denarno kazeno, da bi ne imeli sicer še več stroškov.

POPRAVEK.

V zadnji številki »Istre« se nam je vrnila nepriljetna napaka, ki jo danes tem potom popravljamo. Naslov »Pismo iz Vremenske doline« nad podnaslovom »Kako je pri nas...« je bil stavljhen pomotoma na nepravno mesto.

FAŠISTIČKI TEROR TRAJE

ARETACIJA V GABROVICI

Trst, februarja 1933. Pred mesec dni se je še javiti karabinerjem na Katarino pod Crnim Kalom Purger Clement, ki se je baje vrnil iz Jugoslavije. Brigadir ga je takoj aretiral in kmalu so ga odgnali v koperske zapore. Pred deset dnevi pa so ga odpeljali s par drugimi obdoženci v Rim, kjer bo baje prišel pred »Izredno sodišče«. Imenovan Purger je imel že od kar so prišli naši kraji pod Italijo večne sitnosti. Večkrat je bil klican v Puli, na občino Dekani, moral je nositi na kvesturo svoje slike, v hiši pa so sledile preizkava preizkavi. Vsekakor njegova aretacija ni v nikaki zvezi z »amnestijo!« (Mos)

BROJNA HAPŠENJA NA RIJECI.

Rijeka, februarja 1933. U poslednje je vrijeđe izvršen čitav niz hapšenja na Rijeci, o kojima se do sada malo zna, jer vlasti to ne objavljaju i ne daju informaciju. Nadalje se saznaje, da su naši sunarodnjaci koji žive na Rijeci podvrgnuti strogoj paski, i da je več broj njih stalno pod okom policijskih agentima. Prošlog tjedna su uapšeni: Stjepan Lusnić, Nedjeljko Stefanović, Klementa Vrbanac i Franjo Ribarić. Razlozi i motivacije za ova hapšenja nisu poznati.

ARETACIJA V KANALU NA GORIŠKEM.

Gorica, februarja 1933. Na karabinerski postaji v Solkanu se je pred dnevi zglašlji neki policijski konfident in prijavil Antonia Žnidarčiča iz Kanala, češ da je sila nevaren element, da ima tajne zveze s teroristi in da celo hrani v svojem stanovanju večjo količino orožja in streliva. Karabinerji so pričeli 35 let starega Žnidarčiča spočetka zasledovati, ko pa niso mogli ugotoviti ničesar sumnijevoga, so pred dobrim tednom dne, in noči od petka na soboto nenačoma vdrli v njegovo stanovanje, izvršili natančno hišno preiskavo, njenega samega pa aretirali. Naši niso pri njem ničesar razen stare karabinerske sable. Žnidarčiča so odveli v zapore. Pričakovati je, da ga bodo spet izpustili, vendar pa bo moral zaradi sable pred sodišče, ker je prekršil policijsko odredbo, po kateri civilisti ne smejo hraniči orožja.

ZARADI LEGITIMACIJE V ZAPOR

Gorica, februarja 1933. V neki vasi na Vipavskem so orožniki ustavili kmeta, ki je pred svojo hišo napajal živino. Vršali so ga po identitetni izkaznici, ki je v Italiji obvezna. Kmet je seveda pri sebi nima. Orožniki so ga takoj aretirali in odgnali v zapor.

VESTI IZ ZAPOROV.

Gorica, februarja 1933. Iz neznanih vzrokov sta zaprta že nad 4 meseca Torkar mesec v gostilničar in neki Zagaga ob Podbrda. Prvemu so vzel koncesijo za gostilno, a drugi je jugoslovanski državljan Poleg teh dveh pa je zaprt neki »vulgo« Primož, iz Petrovega brda. (Mos.)

IZPUŠČENI IZ ZAPOROV.

Pozna se im, da so bili preteplani in trpinčili. Ljubin, februarja 1933. Iz zaporov so bili izpuščeni 8. februarja naši fantje, ki so bili aretirani že lanske jesen. Obdolžni so bili, da so hoteli podložiti bombo v vojaško skladišče in smodnišnico kod Kuk-planino. Spoznani so bili kot nedolžni. Pozna pa se jem, da so jih preteplali in trpinčili, zlasti Andreja Kavčiča. O zadevi je svoječasno »Istra« že poročala. (Mos.)

PIJANI VIČU ŠTO TRIJEZNI MISLE

Rijeka februarja 1933. U Corso Vittorio Emanuele izazvao je nedavno veliku strku i senzaciju čistokrvni Talijan Umberto Coverlizza, ki je u društvi negde raspoložio i malo dublje zagledao u čašu. Došavši u takovom stanju nenadano na Corso Vittorio Emanuele počeo je da viče i psuje protiv Italije i fašizma. Za kratak čas skupio se oko njega »vilenac znatičnika«, ki so sa nepričivenim veseljem i zadovoljstvom slušali razjarenog Coverlizza kako je jasno i glasno govorio ono — što oni misle... Coverlizza se pred sudom branio, da je bio totalno pijan, i da nije upoče znao što radi. Sud je »uvajlo« njegov obranu i kažnjen je samo sa 9 meseци zatvora. Ali da u neku ruku ipak jači iskusi »fašističku pravdu« osudjen je i na prisilan dvogodišnji boravak na radu u jednoj poljoprivrednoj koloniji.

Drugi slučaj, nešto sličan ovom prvom, zadesio je i Kamila Hrenovca, ki je tako-

MUSSOLINI IMA UVJEK PRAVO!

Mussolinijevih deset uputa fašistima. Trst, februarja 1933. Povodom proslave 10-godišnjice osnutka fašističke milicije, održane su u Rimu i u svim večim gradovima Italije, smotre legija i bataljuna fašističke milicije. Mussolini je uputio proglašenje pozivajući sve časnike i članove milicije, da kao i do sada, ustrajno brane fašističku revoluciju. Listovi su objavili deset fašističkih zapovijedi, koje glase:

1. Upamti da fašist, a osobito fašistički legionar, ne smije vjerovati u vječni mir;
2. dani provedeni u zatočenju uvijek su zasluženi;
3. domovini se služi i onda, kada čuvaš jednu kantu benzina;
4. svoga druge smatral za brata, jer živi s tobom i misli kao ti;
5. puška, fišeklje i drugo oružje nije ti dano da ga u ljenčenju ostetiš, nego da ga čuvaš za rat;
6. nikada ne kazuj »vlada toliko plača«, jer znai da si ti onaj koji plača, a viada je ona kova kakovu ti hočeš da imaš, pa zato za

dier u pijanom stanju izazvao strku na trgu Regina Elena. I njemu je u pijanstvu udarilo u glavu« da javno iskaže svoje mišljenje o fašizmu. Sa policijskim agentima, ki so se slatili oko njega Hrenovac je uprilično pravu bitku, i nije se dao odvuci v zator. I on je kažnjen, obzirom na pisanstvo, »samo« sa 6 mjeseci i 20 dana za tvora i da platit sudske troškove.

Ovo billežimo prema izvještajima u »Vedetti«, ali moglo bi biti, da osudjeni nisu upoče bili pijani...

NEPOVREDIVOST TAJNE PISMA U OPATIJI.

Opatija, februarja 1933. Pred neko je vrijeme stiglo na poštu u Opatiju jedno preporučeno pismo iz Opatije, naslovljeno na jednu kupališnu gošću. Kako je gošća medutim otišla iz Opatije, vraćeno je pismo odašiljaču, koji se je nemalo začudio kad ga je primio u posve drukčijem stanju nego li ga je poslao. On je naime poslao u pismu i 100 penga (oko 1000 dinara), a pismo mu je vraćeno... bez para.

Covjek je reklamirao, a policija je počela izvije, koji medutim nisu imali — nikakvog uspeha. Sumnjava se na listoša Valentina Skinka, no pošto se protiv njega nije našlo dokaznog materijala, on je riješen krivnja. Na taj je način tajna tog preporučenog lista ostala još i danas nedogovornuta, i ujedno je na ovaj način konstatovano nešto drugo, a to je — ne povredivost tajne pisma u Italiji...

PISMA ODPIRAJO IN PLENIMO — HIŠNE PREIZKAVE V MAČKOVLJAH.

Dolina pri Trstu, februarja 1933. V Dolini imamo pismeno, ki si je v teku časa pridobil pravico, da sme odpirati pisma. Pisma, ki prihajajo iz Jugoslavije pa, v svoji preveliki uslužnosti, nese k brigadirju, ki jih seveda zapleni in dela sitnosti o nim, na katere je bilo pismo naslovljeno. Poštar se imenuje Deško, po domačin, uživa pa pri fašistih in karabinerjih veliko zaupanje. V njih službi je že od 1921, ko je udeležil napada in požigov v Mačkovljah in je tudi sodeloval pri krvavih volitvah istega leta.

V zadnjem času so bile zaradi pisma iz Jugoslavije izvršene tri hišne preizkave v Mačkovljah. Pri teh preizkavah so zahtevali seveda pisma ter slike in naslove svojcev, ki bivajo v Jugoslaviji, zlasti onih, ki so tja zbežali. Prva preizkava je bila izvršena pri Posaritu Ivanu, tja so sledile tri preizkave pri Tulu Antonu št. 15 in pri Smolačku Matiji št. 29. Kmalu si ne bodo smeli skoro več niti starši dopisovali z otroci! (Mos.)

NASILNA ORGANIZACIJA KMEČKIH SINDIKATOV.

Gorica, februarja 1933. Fašističke oblasti so se v zadnjih letih zmanjšale, da bi izvedle podrobno organizacijo kmetskih sindikatov v goriški pokrajini. Kakor drugod, so se kmetje tudi na Goriškem upirali in se prostovoljno niso hoteli vpisati v sindikate, ker so ti predstavljali zanje te novo obremenitev in jim niso nudili nikakih stvarnih koristi. Dejansko mora sleherni član sindikata plačevati organizaciji po 5 do 20 lir na mesec. Članarina se plačuje na davkarji in je izterljiva. Pri splošnem pomanjkanju gotovine pomeni ta dajatev posebno na kmetih znatno breme. Zaradi tega in pa še posebej zato, ker so v slovenskih pokrajini fašistični sindikati prav tako, kako vse druge režimske organizacije, v prvi vrsti sredstvo za poitalijančevanje našega ljudstva, je razumljivo, da se kmetski sindikati v obmежnih pokrajinih niso razvili takoj kakor v nekaterih drugih talijanskih deželah. Fašistične oblasti so zaradi tega v zadnjem času organizirale v posameznih krajih na Goriškem kmečka zborovanja, na katerih so skušali sindikalni voditelji ljudi zlepja ali zgrda pripraviti do vstopa v organizacije. Po fašistični delovni zakonodaji so v ostalem ljudje dolžni sodelovati v sindikatih, vendar pa je potrebno, da je njihovo sodelovanje predvsem spontano. Takšna zborovanja so se pretekli tedeni vršila v Breginju, Fojani, Krmnu, Ajdovščini, Idriji, Tolminu in Kobaridu. Kdor je prišel na zborovanje je moral podpisati pristopnico, na kar so mu dali sindikalno iskaznico ter navodila glede takozvane socialne podporne akcije.

nju nosiš uniformu; 7. disciplina je sunce svih vojski, jer bez nje nema vojnika ni vojske nego nered i poraz; 8. Mussolini ima uvijek pravo; 9. dobrovoljca, ki je prišel na zborovanje je moral podpisati pristopnico, na kar so mu dali sindikalno iskaznico ter navodila glede takozvane socialne podporne akcije.

ITALIANI: RICORDATE!

Italijanski emigranti protifašistični list »Battaglie Sindacali« primaša pod gornjim naslovom to-le:

»Med tolikimi imenom zaslužnih mož, ki jih je prineslo faš, časopis je ob prilici desetletnega bakanala, nismo videli imen onih devetih antifašistov, ki jih je obsodilo. Izredno sodišče na smrt in katere so ustrelile crne srajce. Zato jih primašo mi. Michele Della Maggiora, Vladimír Goran, Franjo Marušić, Zvonimir Miloš, Ferdinand Bidovec, Franc Valenčič, Michele Schirru, Domenico Bovone, Angelo Sbarletto.«

Tako citira antifašistični list, Res! Slovenci: spominjajte se! (Mos.)

I GALLI DEL PODGORA

JAVNO MNENJE V ITALIJI

T st. februarja 1933.

V eni prejšnjih številk smo objavili nekaj zanimivih vesti, ki jasno pričajo o »svobodi« italijanskega časopisa. Danes hočemo navesti zopet nekaj direktiv fašističnega presbiroja laškim časopisom:

18. 9. 1932.

1 Ob priliki shoda »bersaglierov« v Rimu, mora časopisje povdajati na vidnem mestu pomen te manifestacije in omenjati mora navdušenost udeležencev.

2 Časopisje naj prinaša in objavlja komentarje nemških listov o akciji »duceja« za izsuševanje pontinskega močvirja in o velikem obsegu javnih del.

20. 9. 1932.

1 Strogo je prepovedano objaviti kako novico o aretaciji državnih uradnikov v Ventiugliji.

2 Časopisje naj na široko komentira govor »duceja«, ki ga je imel na shodu »bersaglierov« v Rimu. Nogovor mora biti na prvi strani, v nagnjenem tisku. Objavljati se morejo članki, ki govore v velikanskem navdušenju in o izrazih zvestobe s strani »bersaglierov« napram kralju in »duceju«.

3 Strogo je prepovedano priobčiti kako novico o prisotnosti »duceja« pri manifestacijah shodih, slovesnostih i t. d. ne da bi bilo tem potom izdano kako pooblastilo.

23. 9. 1932.

1 Časopisi naj se držijo o otvoritvi 68. zasedanja sveta Društva narodov obvestil agencije »Stefani«.

2 Na vidno mesto naj se postavi govor von Neuratha o enakopravnosti Nemčije do oborožitve.

27. 9. 1932.

1 Na prvi strani naj se priobčijo vesti o vajah francoske vojske. Pri tem se pozivlja časopisje da rabi frazo: »Veliki francoski manevri«.

2 Čim bolj predčitali prvo slovensko vijno »Rex«; tisti časopisi, ki imajo svojega posebnega poročevalca na krovu la-

dje, naj posnamejo opis odhoda in plovbe ladje iz rimskih časopisov.

28. 9. 1932.

1 Po prejšnjih naredbah naj se poroča o slovesnih manifestacijah ob priliki desetletnice pohoda na Rim.

1. 10. 1932.

1 Strogo je prepovedano objavljati vesti o odpustitvi kazni in o povratku bankirja Riharda Guinala iz konfinacije.

2 Strogo je prepovečano časopisom nazznati sprejem pri »duceju«.

3 Strogo je prepovedano objavljati vesti o slovesnostih, ki se bodo vršile na mesani šoli v Rimu.

2. 10. 1932.

1 Za prihodnje potovanje »Rex« se mora delati čim večja reklama; časopisi naj posvečujejo navdušene članke o tem novem velikem delu, ki ga je hotel »duce«.

2 Časopisje se opominja, da je zaradi obstoječih odredb javne varnosti strogo, pod zaplembom, prepovedano, priobčevati vesti o samoumorihi in o poskušanih samoumorihi.

3 Gleda poškodb »Rex« in njegovega pristanka v Gibraltarju, se je strogo držati poročil agencije Stefani. Odgovorni uredniki časopisov so osebno odgovorni za izvrsavanje tega ukaza.

4 Časopisje naj ne poroča vesti o podelitvi nekega francoskega odlikovanja Toscaniniju.

5 Vest iz zasedanja velikega sveta (Gran Consiglio) o dnevnem radu, ki ga je prečital NJ. Eks. Starace in o manifestacijah »duceju«, mora imeti naslov preko sedem kolon.

6 Na široko se mora omenjati govor »duceja«, ki ga je imel na shodu obrtnikov v Rimu. Tekst govora naj se tiska z nagnjenim tiskom.

7 Naj se ne priobčujejo poročila tujega izvora glede ladje »Rex«.

V prihodnji številki nadaljevanje. (Mos.)

ZIVLJENJE V ITALIJI POD FAŠIZMOM

T st. februarja 1933. — Italijansko časopisje prinaša zanimive podatke o življenu v Italiji. Navaja dva tipična pojava fašistične politike, ki sta igrala pri tem veliko vlogo: denarna sanacija in izboljšanje življenskega položaja. Kot baza pri teh številkah je vzeto leto 1914 s 100. Tako navaja časopisje podatke »Centralnega statističnega instituta za leta:

1921: 461.8	1926: 516.7
1922: 414.3	1927: 472.4
1923: 411.9	1928: 437.8
1924: 426.8	1929: 445.6
1925: 479	1930: 430.5
	1931: 388.7
	1932: (v prvi polovici leta) 376.3

Iz te statistike je razvidno, kot navaja italijansko časopisje, da se je v. 1. 1921. podražilo življenje, v primeri z l. 1914, več kot za 4.5 krat. Od 1. 1922 se stalno zboljšuje do l. 1924 ki kaže precejšen porast in se cene stalno dvigajo do l. 1926, ko pričnejo zopet padati do l. 1932.

Sklipi ital. časopisja so slediči:

1 Prihod faš. režima je karakteriziran

z znižanjem cen v razmerju s prejšnjimi leti.

2 Zaradi padanja valute v vseh državah so tudi cene v Italiji narastle.

3 Takaj, ko je Mussolini stabiliziral lir (l. 1927) prično cene padati in življenje se zboljuje progresivno še do danes.

4 Padanje cen je najbolj znatno l. 1931 kateremu sledi tudi znižanje plač.

Te številke bi se sicer dale primerjati, toda pod čisto drugimi pogoji kot jih primerja ital. časopisje, ki pripisuje vse ugodnosti Mussoliniju in fašizmu. Pomisliti pa moramo, da kakor so padle cene, se je zmanjšala tudi plačilna moč ital. ljudstva. Življenske potrebe se navodno večajo. Nasprotno pa su tu lahko dokaže, da mora ljudstvo živeti vedno skromnejše. Plače so se zmanjšale skoro za polovico in tudi več. Nasprotno pa so cene sorazmerno s plačami zelo malo znižale. Poleg tega moramo upoštevati, da so cene maksimirane in pod najstrožjim nadzorsvom državnih oblasti. Iz tega lahko sklepamo, da bi se dale zgornje številke primerjati med seboj le, če bi ostali življenski pogoji ljudstva vsaj isti, če se že ne bi večali v primeri s porameznimi leti.

(Mos.)

„MIROLJUBIVOST“ ITALIE

NOVA VOJAŠKA DELA.

T st. februarja 1933. Ze večkrat smo poročali o stalnem utrjevanju meje okoli Idrje in drugod. Na Cerovem brdu pri Cerknem delajo poleg drugih vojaških naprav, ki so večji del že izvršene, strelske larje. Človek mora po cestah skoraj z zaprtimi očmi, ker, kakor hitro se kam ozre, ga že primejo in ovadijo kot »špionu«.

Cesto iz Slapa do Šetviške gore bodo prihodnje leto popravili, ker le menda preozka.

Ceste izpod hriba Gradica (po katerevsi gre meja) in ki pelje pod Rut planino do Kneže, še niso dokončali. Naredili so jo do vasi Loje, od kjer jo manika še kake 4 km do Kneže. Cesta ni ravno

široka, kot jih navadno grade, a je zelo polovzročna. Čez rečico Knežo so postavili več mostov in mostičkov, tudi kjer jih ni treba.

Na Javoriku grade manjšo vremensko opazovalnico vojaškega značaja.

— (Mos.)

VOJAŠKI MANEVRI.

Bukovo, februarja 1933. Pred kratkim so končale vojaške vaje, ki so se vršile v okolici vasi Bukovo, Zakriž, Poče, Cerkno in so trajale skupno dva tedna. Udeležilo se je teh vaj topništvo in pehota, pred vsem »alpine«. Parkrat so zakrožili nad vsemi tudi z aeroplani, ki so se tudi udeležili manevrov. Vendar pa so se letošnje voje vršile brez običajnih parad in v nekakšen skrenjenem obsegu. (Mos.)

PISMO IZ BUZEŠTINE

Buzet, februarja 1933.

Osećamo se tužni, kao otcijepljeni od ostalog svijeta, od braće naše. I ogorčeni smo i duboko nezadovoljni, pored svega truda fašista, koljuna je cilj da lažno i u najlepšem svjetlu prikaže javnosti stanje našeg tužnog zavijaca. Novosti nema, nego vam saljemo par bilježaka:

Veliku važnost pripisuju izgradnji vodovala kod Sv. Ivana, gdje su zaposlili par stotina naših radnika. Naravski, da oni svrhu izgradnje ovog doista velikog vodovala, tumači javnosti na svoj način, medijutim zna se za čim se ide. Sprema se za rat, a znamo da se i po ostalim krajevima naše Istre radi u istom pravcu.

Sigurno misle da su postigli svoj cilj, što su uspeli, da ovom orlikom pripise neke naše ljude na upis u sekcijske dopolavora i fašija, a osnovali su i neke nove sekcijske dopolavora. Medutim mi ipak znamo, da oni neki naši mladiči, koji su bili prisiljeni da se upisuju u spomenute sekcijske, osjećaju i dalje s nama. Još uvijek vrijedno: »Vuk« mijenja dlaku, ali crud nikada.

Izmedu ostalih dnevnih fašističkih nasičila, dogodilo se i to, da su neki zagrijani buzetski faštice, skinuli naše natpise čak i sa onih mesta, gdje su bili naši napisni postavljeni, kao mjera opreza od uprave gradbenog poduzeća spomenutog vodovala.

Porezi su takovi, da se ih ne može više snositi. Kako je poznato za svaku su vrst životinja drugačiji. Na pr. kod klanja svjete plaćamo takšu od Lit. 40.10 po grlu.

Ljetina je bila srednja. Kad barem neki mnogi od nas bili u vlasti buzetskih zelenja naša faštice i »Cassa Rurale«.

Vina je bilo nešto, ali ni njega se neda prodati. Cijena mu je od Lit. 0.80—1.10 po litru.

Sve običajne i češče postaje da sad onome sad onome ide posjed na dražbu.

Buzeština još nije zapamtila jedne katastrofalne gospodarske krize. Ovdje postaje sve veće nezadovoljstvo. Posljednju iskrnu nade još nismo izgubili, nego i dalje živimo u slavenskom duhu svračajući još uvijek pogled preko naša Učke i čekamo Osloboditi se fašističkog jarma.

ODLIKOVANJE ISTARSKOG PEKARA U ZAGREBU

Povodom kulinarске izložbe zagrebačkih pekar, izložio je i naš istarski pekar iz Sovodnje pri Gorici g. Ivan Tomšić svoje poznate »pince«. Za izložbene proizvode bio je jedini nagraden i to: s velikom zlatnom nagradom (grand prix).

PROBLEM MLADIH

Iz mladinskih vrst primamo:

Dvoje ali troje članov je bilo napisanih o temu vprašanju in našem glasilu, našeto govoranc in pozdravov polnih fraz je bilo izrečenih v imenu mladine in nastoljih na mladino. Mislimo smo, da je že s tem rešeno naše mladinsko vprašanje, počlicano v življenje in istočasno tudi vrženo z dnevnega reda splošnega emigrantskega pokreta. Mladino je zajelo nepopisno navdušenje, češ zdaj je nastopila doba naše generacije, doba ko bomo tudi mi svobodno in polnovetljavo posegli v narodovo življenje. Ozračje je bilo natrpano z eksplozivno mladost in marsikdo je pomislil z grozo kakšen bo vendar konec vsega tega. Toda kar naenkrat je onemel glas, tudi apelov na mladino in lastnega trkanja na prsi mladosti ni bilo več, ozračje se je razkalilo.

mir in sloga sta se naselila med naše rodomlubske vrste v dolini senflorjanski.

Clovek se vprašuje kaj pomeni ta mir. Ali mladina ni razumela klica življenja in bodočnosti, ali ni proučila do dno svoje naloge, ali je gradila samo na spino? Ali je bila preslabotna za težko delo? Ali pa znači ta mir samo tišino pred viharjem, ko naša mladina plane na dan prosta vseh vezi in obzirov, potem ko bo prečistila svoje vrste in strurno udarila s pestjo po mizi: Dovolj je, da tu in ne dalje! In zoper se nam vriva v glavo vprašanje: ali ni bilo morda tudi že zamulen in ali je dočasno zamulen kako daleč je se do njega in ali ga bo naša mladina spoznala in ali je pravljena nanj?

Tako modruje tisti, ki mu je na srcu bodočnost naroda in mladine. In upravljena je njegova skrb. Daleč, daleč je še ta danec bomo hodiši s takim tempom in po poti, ki jo merimo danes. Preporodovi so dejali: mi gremo naprej v znamenju boja, ne v znamenju kompromisov, solzavosti in kila v ponižnosti. Naša današnja pot ni pot mladine, saj smo se pridružili tistim, ki so capljali daleč zadaj nekje po drugi poti. Z njimi merimo danes korake, z njimi živimo in usišvarjamo bodočnost. Za nas volja drugi del preporodovskega gesla. Odrekli smo se bistvu naše mladosti revolucionarnosti, borbenosti, brezkompromisnosti in svobodi v delu in mislenju. Ne zavedamo se se sami se, nismo se še znašli, ne poznamo še življenja in njegovih nalog, zato je dobro in prav, da smo obstali na poti in počakali onih, ki nam in se jim pridružili. Toda če je mladina ni zmožna lastne poti, zakaj se voditelji ne zavedajo pomena in važnosti mladinskega pokreta in če se ne boje nevarnega gibanja, ki bi utegnilo zrušiti njihovo zgradbo, zakaj ne pokažejo mladini njej lastno pot? Ako jih je samo za idejo in doseg cilja zakaj ne poženem in podpro mladinskega gibanja, ki je in bo pri zgradbi vseh velikih idej igralo prvo vlogo?

Toda tudi oni imajo prav. Mladinsko gibanje naj se prebudi spontano in naš kreni svojo pot. Dan, ki bo brez vredoma prišel, če ni že zamulen, bo poklical mladino v življenje. Mladinsko gibanje bomo imeli, ker ga moramo imeti zaradi dela in življenja, ki je pred nami. V interesu naše bodočnosti je, da nam življenje da tako gibanje, in če ga nam nebo dalo ker je listi ugodni trenutki morda že za nami in ga mi nismo razumeli, ga moramo ustvariti sami.

V naši zgodovini še ni bilo tako težkih in temnih oblakov kakor so danes nad našo generacijo. Se nikdar ni bila naša mladina postavljena pred tako težke naloge in

ODNOSI MED EMIGRANTI IN DOMAČINI

U studentskom listu »Val«, koji izlazi u Ljubljani, napisao je g. Stanislav Bidovec, student ljubljanske univerze, ovaj članek, koji u cijelosti prenosimo kao interesantno mišljenje o ovom problemu iz redova emigrantne omladine. — (Redakcija »Istre«.)

Za jugoslovansko emigraciju iz Julijske Krajine v Jugoslaviji je nastalo poleg organizatornih, kulturnih in drugih problemov, ki so pretežno samo interno emigrantski, tudi mnogo problemov, ki so odvisni ne le od emigrantov, temveč od vse jugoslovanske javnosti. Ta važna vprašanja, pri katerih se krijojo interesi obeh, se tičejo predvsem gospodarskega obstoja in socialnega položaja emigracije v Jugoslaviji, deloma tudi vprašanja političnega udejstvovanja v jugoslovenskem javnem življenju. Z rešitvijo teh vprašanj, ki so se bila neštetokrat obravnavala ne le na merodajnih emigrantskih in forumih domačinov, temveč so vsak dan tudi predmet laične debate enih in drugih, šele moremo pristopiti k vprašanju propagande in interesov za Julijsko Krajino s strani domačinov, t. j. prepričati domačine, da to ni le problem emigracije, temveč vse Jugoslavije. Ker sem mnenja, da vse sodbe kot plod predsedkov in osebne prizadetosti ne morejo biti podlaga reševanja pravnega in moralnega odnosa med emigrantom in domačini, je potrebno proučevati zgodovino, vzroke, dejansko stanje ter končno tudi rešitev medsebojnih odnosov. Omejiti se hočem predvsem na emigracijo v Sloveniji, ker se tu vsled največjega relativnega in tudi absolutnega dotoka emigrantov najbolj in najostreje očitujejo medsebojne diference.

Naslovni problem je že zelo star po svojem nastanku, po svojem sedanjem bitvu pa šteje iste dni kot naša mlađa narodna država. Mačchi Avstriji je bil znani izrek »divide et impera« v prejšnjih stoletjih vir moći in slave, v zadnjem pa podaljšanje agonije in smrtnega boja. Svoje podjarmljene narode je delila po principu volivne geometrije na več upravnih edinic, katerih predstavniki so bili glavna opora »Södmarke« in pangermanskih teženj obeh kajizerjev. Poleg germaniziranja v teh krovovinah pa so vcepljali lokalni patriotizem ter prezir do sosednih deželanov iste narodnosti. S tem so paralizirali napredovanje narodne ideje in samozavesti. Posledice teh metod smo čutili in jih še čutimo zlasti Slovenci; saj je bilo naše narodno telo razkosano na pet upravnih edinic, na Korosko, Štajersko, Kranjsko, Primorsko in Madžarsko. K upravnemu in političnemu razkosanju ter umetnemu differenciranju naroda pristopilo to odtujitev delov naroda, važni vplivi zemlje, pokrajine, življenjskih prilik ter mejaštvje po jeziku in šegah na tuj narod. K tem splošnim zunanjim vzrokom odtujitve pridejo še posebni, t. j. notranji.

Po svojem temperamentu, ki je odločilen za medsebojno občevanje, se Slovenci zelo razlikujejo. Korošec je mehka duša, napol sentimentalna, napol melanholična, brezpogojno in brez ugovora se pokori svojemu tlačitelju. Kar sem bil na Koroškem, nisem slišal kletvine ali surove besede. Poleg tega tudi spoštuje gospoko in mu kak korak ali celo upor proti zakonom ne pride niti na um. Pokrtnik njegovih dejanj je predvsem etično čuvstvo, izvirajoče iz stoletne tradicije in v siljene mu pokorščine. Primorce je tipično čuvstven, živahan, ognjevit in uporen. Pri njem je čuvstvo in samozavest pokretnik in sodnik njegovega delovanja. Kranjec je mrkega temperamenta, skoziškozi racionalist, kritičen, često tudi skepsičen v dejanih; svojim čuvstvom se skoro sramuje dati zunanjega izraza; navidezno je ohol in nedostopen, vendar je v svojem bistvu dober in značajen. Stajerc je vedno vesel, samozavesten in za deljanje kmalu odločen. Prekmurec pa je zagonen, globoke duše, ki skriva slavno tradicijo in zgodovino robstva. Težko mu je prodreti do dna duše in srca; samo to vem, da je dober in

da moram biti jaz z njim dober, kakor mi je bil reklo že 10 let tam službojni uradnik. Vsi ti pisani temperamenti močno vplivajo pri odnosih med posamezniki, zlasti pa na preprosto ljudstvo. Tradicionalna je mržnja med Stajerci, Primorci in Korošči do Kranjcev. Očitajo jim, češ, da niso iniciativni kakor bi se spodbileno osrednjimi in od vseh koncev zavarovalnim Slovencem s kulturnim in političnim centrom. Korošči jim zamerijo zlasti, da so morali oni z narodnimi interesami plačevati njihove strankarske. Najbolj pa, Primorci in deloma tudi ostali zamerijo Kranjcem njihovo narodno bezbriznost in strankarsko zagrinjenost. Odličen Korošč je dejal da so zato bolj strankarsko kot narodno zavedni, ker so jih ostali ščitili pred tujo ekspanzijo in niso čutili, kaj se pravi, dajati svojo kri krvosesom, ter se mesto s tujcem borili med seboj. Poleg teh tradicionalnih razlik imamo še malenkostne razlike med Stajerci in Korošči, ki pa rode kvečljemu dovtip v veseli družbi.

Poleg medsebojne mržnje, izvirajoče iz neskladnosti temperamentov, pa je nastala še mnogo hujša, ki ji je bil vzrok predvsem vprašanje materialnega in psihičnega prestiža. Tu pa je ost naperjena proti Primorcem, kateri bom skušal vsaj otopeni, če ne že zlomiti z genealogijo, vzroki ter pravnimi stališčem o »pravicah in krivicah« prizadetih. Po svojem nastanku je mržnja do »Primorcev« že sila stara in je predvsem pred vojno posledica tujih grehov. Znano je, da so pred vojno hodili na Kranjsko in Štajersko italijanski in furlanski delavci, zlasti zidarji, ki so delali ponavadi v skupinah pri gradnji javnih objektov, kot n. pr. cest, elektrarn, vodovodov, mostov itd. Domačini so jih črtili kot tujce, odjedalec kruha — bili so radi uporabnosti načelne — in često tudi kot prijatelje tujce lastnine. Seveda so domačini sodili po teh tudi vse Slovence, bivajoče na Goriškem, Tržaškem in v Istri. Precej splošno je veljala Primorcem kot značilka ali zbadljivka beseda »Lah in »polentar«, za Istrana še posebej tudi »Čič«. Tudi slovenske in hrvaške vojne begunce so marsikle identificirali s tujci, t. j. z Italijani, ter se jih ogibali vsled predsedkov, dasi niso imeli nobenega vzroka. Razumljivo pa je to vsled konservativne mentalitete našega kmeta, ki gleda nezaupljivo in s predsedki celo nevesto ali ženina, ki ni iz »fare«. Ker so jih bili v nadlogu pri skledi in postelli, so jih prezirali »laške prtepence«. Poudariti pa moram, da so se marsikle med seboj prav dobro razumeli in so se o prevratu solzni poslavljali.

V to psifio slabih odnosov pa pride povojna doba z vsemi svojimi krivicami in tegobami, zlasti pa za nas Slovence z izgubo tretjine naše zemlje in ljudi. Z izgubo slovenske Koroške in Julijske Krajine so se povečale medsebojne razlike. Tako po vojni so začeli emigrirati naši ljudje iz Julijske Krajine, bili pa so ti prvi emigranti predvsem iz meščanskih inteligencij, ki so bili prišli v Jugoslavijo povečini za bolj belim kruhom brez pritiska in dejanske potrebe. Po letu 1926, ko so fašisti začeli z raznim »reformami« in »čiščenjem«, je prihajal povečini uradniški sloj in učiteljstvo, oboji z večjo potrebo in pod hujšim pritiskom ko prvi. Za temi so prihajali obrtniki, dajaštvo in delavci dokler ni v letih 1930/32 kot zadnji prišel kmečki načrtač, ki je, politično preganjani, zapustil dom ter šel za kruhom, ki mu ga izčeta gruda ni mogla več nuditi. Zaradi ogromne mase — nad 70.000 beguncov je v Jugoslaviji — in zaostrojeno se gospodarske depresije na vsem svetu ki tudi Jugoslaviji ni prizanesla, se je med obema kontingenoma pričel boj za kruh, ki je v največji meri zaostril medsebojne mržnje. Temu v podkrepitev je prišlo novo Eridino jabolko, ki je bodlo v oči zlasti inteligenco: vprašanje politične prizadosti in pravice udejstvovanja »Primorcev« v jugoslovenskem političnem življenu. Odpri proti emigrantom, ki so »zgrešili« v vmesavanju v notranjo politiko Jugoslavije, se je tako povečal in posplošil, da nisi slišal drugega kot »ti prokleti Primorci« in,

su samo neumitni ekstremni oblici neizbjegljih sukoba suprotnih polova dualističnega sistema, namenuti gvozdenom logikom razvika.

Otkad ima istorije, u svakom presudnom sukobu izmedju suprotnih polova (dobra i zla, istine i laži, ljubavi i mržnje, altruizma i sebičnosti, pravde i nepravde, reda i haosa, slobode i ropstva), — krajna je pot bude uvek bivala na onoj strani, čiji je sveznik bio moral.

Svaka pojedina od tih povedi predstavlja po korak napred na putu progresa.

I kako je, sledstveno, savremena civilizacija rezultanta vekovnih borbi ili zbir sile svih konačnih povedi iz prošlosti, tako te i svaki presudni sukob ili rat u budunosti znaciti samo kročenje napred po stazi večnoga progresa.

Sunce ne zalazi zato, da bi se ugaslo, nego zato, da bi u svom blagotvornom sjaju ponovno izazlo. — »Napred, ponovno napred!« to je zapovest božja svima istinskim junacima neba i zemlje in to tajna svakoga stvarnoga uspeha i napreka.

DR. IVO MOGOROVIC

IZ PRIPOVEDOVANJA EMIGRANTA

Pred kratkim je pribeljal v Jugoslavijo mlad emigrant, ki je odsedel po nedolžnem preko 9 mesecov zapora v Gorici. Iz njegovega priopovedovanja posnemamo par zanimivosti o načinu postopanja in o položaju ujetnikov, ki jim ne morejo ničesar dokazati. Priopovedal je:

»Že med potjo, ko sem se vračal iz Gorice, me je dobitel moj mlajši brat in me opozoril da me čaka doma brigadir z dvemi karabinjerji. Podal sem se mirno domov, kjer me je brigadir popolnoma kot se spodobi in kot, da bi bila največja prijetja, povabil na stražnico radi neke malenkosti. Čudno se mi je zdelo, da sta prišla samo radi malenkosti z njim še dva orožnika. Šel sem z njimi. Vtaknili so me v celico in drugi dan so mi sporočili, da bom moral v Gorico, da se tam uredi ona malenkost. Peljali so me na kvesturo v Gorico. Z zanimanjem sem čakal, da zvem o vzroku arretacije. Po treh urah čakanja, so me pričeli zasljevati. V krasnem uvodu, kjer so mi opisali vso mojo življensko pot, skoro do rojstva, pa preko časov, ko nas je iz svoje »velikodusnosti« sprejela v svoje okrilje velika Italija in končno do dneva, ko sem proti tei Italiji zakrivil »zločin«, ki mi ga bo ona sicer odpustila če ga priznam. Tu sem se skoro vstrasil. Ponudili so mi v podpis neko listino, kjer je bilo zapisano, da sem član neke tajne protifašistične organizacije in da sem temu v temu naročil, da tega in tega dne zažge otroški vrtec in da požene v zrak neke vojaške naprave. Navedli so mi ime nekoga, ki ga sploh nisem poznal in ki da je priznal vse omenjene obozbe. Odloknil sem podpis in zahvalil konfrontacijo z njim. Tel zahtevi je bilo petmesečno čakanje v ječi. V tem času, po skoru dveh mesecih, je prišel v celico elegant gospod — »giudice istruttore«. Rekli so mi, da je preizkovali sodnik iz Rima. Začel je ponovno zasljevati. Končno je bil isti kot prvi. Odšel je in je, kot sem kasneje zvezel, izdal nalog, da se takoj ispušti. To se pa mi zgodilo in so mi celo sporočili, da bom šel v Rim pred »Izredno sodiščo«. Udal sem se v te.

Dnevi, tedni mesecji so potekli. Skozlino sem videl le malo neba in le če sem sospel do nje, sem videl tudi na dvorišče. Tu se mi je nudila večkrat grozna slika. Globoko v kletnih ječah se je spenjal na lino človek, bolj podoben smerti kot živemu bitju. S svojimi izmožganimi rokami je skušal zlomiti železne križe. Iz obraza mu je zjalo grozen obup. Kaj je zakrivil ta človek, da ravnajo tako nečloveško z njim?

da se ie kak domačin celo spozabil, da je javno govoril ali drugače izražal svoje mnenje proti »Primorcem« in celo proti Julijski Krajini. Seveda takih ekscesov razgretih strankarjev se pri tem problemu ne more upoštevati. Ker se mi zdita ta dva momenta, gospodarski in politički, vsaj za zadnjo dobo najvažnejša, bom skušal objektivno — koliko mi je kot emigrantu mogoče — podati podrobni dejanski položaj in pravno stališče.

Boj za kruh je najhujši med delavskimi masami. Emigranti so s svojo množino preplavili delovni trg ter v času najhujše gospodarske krize in brezposlenosti postali močna konkurenca domačinu. Ker jim je šlo takorečko za življene, so vzel delo za vsako mezzo in s tem izpodrinili domačina, ki je imel višji življenski standard. Toda resnici na ljubo moram ugostiti, da so k znižanju mezd in življenskega standarda še v mnogo večji meri pripomogli še skromnejši Bosanci in južni Srbi. A moralno ceho je morači plačati le emigrant. V drugem redu pride v poštevredni trgovsko-obrtniški sloj. Primorski trgovci in obrtniki so z racionalizacijo svojih podjetij začeli močno konkurirati domačinom. Videli so zopet le Primorce, niso videli nešteto tujih podjetij, ki so pa prav sistematično konkurirala in uporaščala našega malomeščana. V mislih imam poleg nešteti malomeščanskih tujcev tudi ves nemški italijanski in francoski kapital. Nemci imajo klub neznanemu odstotku na naši severni meji vsaj 70% vsega kapitala, ki je povečani v službi pangermanizma. Tudi v manuelnih in spiritualnih službah očitajo, da jih emigranti izpodrivajo. Celo intelektuale pozabljajo dejstvo, da zasedajo Nemci v vseh važnejših podjetjih s tujim kapitalom mnogo preko polovice mest »strokovnjakov«, ki pod kinko »nenadomestljivih« vrše za nas nevarno službo germaniziranja pod protektoratom »Sudmarke« oz. »Schulvereina«. Precej huda je tudi rivalizacija za »višja mesta«. Dejstvo je, da imajo »Kranjci« sorazmerno najmanj važnih mest na vseh področjih. Moje skromno mnenje je, da je to samo znamenje temperamenta, sposobnosti in zdrave ambicije, porogenje iz milieja in življenskih ter narodnih borb, če imajo vprav Slovenci s periferije več odiočilnih mest.

Najmlajši, a ne najmanjši vzrok mržnje do emigrantov je politična opredelitev in udejstvovanje v političnem življenu. To se je pokazalo zlasti po zadnji izdaji naše ustave 3. septembra pr. I., ko se je javnost po triletnem premoru zopet vrgla v politično življenu. Emigrantska masa se je, nepoznavajoč prejšnje politične prilike, slepo vrgla za volilnimi gesli, ki so jim bili v ožji domovini ideali in svetinja. To seveda ne more biti oporečeno, dasi so jim tudi to očitljivo. Ni pa opravljivo tistim emigrantom, ki so izrabili poverjena jim vodstva emigrantskih organizacij za propagando za politično stranko. Emigranti so znali sami v posameznih in v reprezentančni organi-

zacijsi obsoditi ljudi, ki so iz osebnih ali strankarskih interesov podredili emigrantski problem dnevnemu politiki. Poleg teh grehov emigracije — kot sami trde — so nam očitali tudi špione in denunciante političnih »grešnikov«. Za te pač emigracija, kolikor je, ne more odgovarjati, a politični nasprotniki so tudi te izrabili kot »značilno potezo« v značaju emigrantov. Dasi so bili to redki primeri, vendar mislim, da je dolžnost vsakega domačina, da take surove in neutemeljene očitke odločno zavrne. Morad se zdi nekaj slišno, a je dejstvo, da nam je neka politična skupina očitala, da je značilno, da je največ civilnih in uniformiranih policistov emigrantov. Stvar je slišna, a karakteristična za omenjeno skupino, ki se poslužuje vseh sredstev za onemogočenje emigrantov, ker povečini niso pravoverni partizani. Predvsem je treba ugotoviti, da je varnostni organ enakovreden vsem ostalim stanovom; z vršenjem službe nihova morala ne trpi, ker dela to po naredbi nadrejenih in v korist javnosti. Razumljivo, da so vprav emigranti v teh službah, ker domačinom je to odložno vsed znanstvo ter ne more nestransko vršiti take službe. Tudi na Primorskem je bilo pred vojno večina stražnikov in orožnikov nedomačinov, med temi tudi »Kranjci«, tako je tudi v Zagrebu večina stražnikov Ličanov.

Mnogokrat se je bilo že obravnavalo načelno stališče o pravicah emigrantov v Jugoslaviji. Emigranti so po svojem potreku vsem Jugoslovanom enakopravni. Doleteva jih je le zia usoda, da so bili plen grabežljivega tujca, ki jih je končno pregnal z lastne grude. Radi tega imajo torej polno pravico, da bivajo v svobodni domovini, in da so deležni njenih plodov, njene kulture in političnih pravic domačinov. Imajo torej populno pravico, aktivno sodelovati v vseh javnih vprašanjih svojega naroda in države. Gotovo pa so s tem združene tudi popolnoma enake dolžnosti, dati svojemu narodu in državi na razpolago vse svoje duševne in telesne sile, pa tudi življene. Vedno naj zlasti emigrant pazi na vestno izpolnjevanje državljanščin in narodnih dolžnosti, kajti le celo telo bo rešilo naše okrnjene udele. Organizacije emigrantov — če niso izrecno strankarsko opredeljene — naj se pa ne spuščajo v dnevno politiko, ker bi zanemarjale s tem svoji pravoten namen. Polno pravico pa imajo, zavzemati stališča do važnih problemov Jugoslavije in javnega (ne strankarskega) življenu.

Največji interes je poleg Jugoslavije za emigrante gotovo Julijska Krajina. Toda to ni le interes emigrantov, temveč vse Jugoslovanov. Zato moramo stvoriti most med dušami in senci, da bomo lahko rekli oboj: emigrantov ni več, vse emigrantski problemi so problemi nas Jugoslovanov. Pomnite: le velika ljubezen in sloga med nami bo stvorila Veliko Jugoslavijo od Soče do Črnega morja.

Stane Bidovec.

SLAVENSKI KARAKTER ISTRE

PREDAVANJE PROF. NIKOLE ŽICA U PUČKOM SVEUČILIŠTU

(a. r.) Zagrebačko Pučko sveučilište je institucija koja prosvjetno djeluje već preko dva decenija. Prve temelje joj je udario, po uzoru prema sličnim nastojanjima u naprednom inozemstvu, upravo prije 25 godina sadašnji predsjednik Pučkog sveučilišta i rektor zagrebačke univerze, sveuč. prof. Dr. Albert Bazala. Od onda pa do danas bilježi Pučko sveučilište vanredan napredak i baš postejnjih par godina ono se razvilo u prosvjetnu instituciju prvoga reda. Predavanja, koja se u Pučkom sveučilištu pripredaju kroz jesen i zimsku sezonu i sa malom stankom produžuju u proljetnu, održavaju najbolji zagrebački predavači, sveučilišni i srednjoškolski profesori i ostali poznati javni radnici svijetu struka. Publike prati velikim interesom rad Pučkog sveučilišta i redovno, u velikom broju dolazi na predavanja.

U ovoj zimskoj sezoni, među redovna predavanja, bilo je uvršteno i jedno predavanje o Istri. Predavanje je održao 16 februara poznati istarski kulturni radnik prof. Nikola Žic, srednjoškolski ravnatelj u m. Prisutna publike pratila je izvode predavača razumijevanjem i osobitim interesom. Kod predavanja služio se prof. Žic zemljovidnom kartom Juliske Kraljine. Steta da za tu priliku nisu bile pri ruci i skloptionske slike, jer bi se time bila jače privukla pažnja, a slika Istre ispalta bi pred očima prisutnih potpunija i cijelovitija.

Predavanje je registrirala, donijevši kraći sadržaj zagrebačka štampa: »Novosti i Obzor.«

Obzir na temu koju je prof. Žic najavio, obradio, kao i na to da će se sistematski iznesenim i dokumentarnim materijalom moći u svojem interesu poslužiti svi naši čitatelji, osobito pak pojedinci u našim društvinama i izvan njih, koji su, kad im usteba sličan materijal često u neprilici gdje da ga potraže, donosimo ovo predavanje gotovo u cijelosti, izostavljajući radi skućenog prostora u listu — tek nekoja mjesta.

SMJEŠTAJ ISTRE — OPĆE KARAKTHERISTIKE

Poluotok Istra, između tršćanskog i riječkog zaliva, vezan gorskim lancem za Dinarško gorje Balkanskog poluotoka, pripada po svojoj geološkoj strukturi i posvome geografskom karakteru istočnoj strani Jadranskog mora. Jadransko more svojom udužnom osi dijeli posvema apenski poluotok od Balkanskoga, tako da se svi geografski elementi sa zapadne strane Jadrana grupiraju zasebno u dvije oprečne grupe.

Istra imade sve jasne karakteristike istočne strane kao grane Balkanskog poluotoka u svakom pogledu.

Prastari alpski luk prelazi na zapadu u mladji Apeni, koji čini okosnicu Italije, na istoku se produžuje u mladjem Dinarškom gorju, koje čini okosnicu Balkanskog poluotoka. Medju njima uvalilo se Jadransko more koje je još mladje po svome postanku.

Oblici primorja su u tijesnoj vezi sa postankom Jadrana. Na jugu prastari Alpi stade se u davni stvarati današnja konfiguracija kopna i mora transgresijom morske vode iz Sredozemnog mora u Adrijsku (današnju Jadransku kotlinu i padsku nizinu) medju spomenutim alpskim produženjima u Italiji i na Balkanu. Nanosom (aluvijem) alpskih ledenjaka osuši se padška ravnica, a Jadransko more stegne se na današnju kotlinu, u kojoj se onda poniranjem istočne obale razvij današnje primorje (Otoči, poluotoci, zalivi i kanali) noseći na sebi nedaleko obalne crte glavnog masu Dinarskoga gorja, koje s aluvijalnom padskom ravnicom (tim darom akumulatorne snage glacijalnoga doba alpskoga) nema ništa zajedničkoga.

Svi su naši otoci i poluotoci od Soče k jugu odolmjeni komadi istočnoga jadranskog primorja, samo je poluotok Istra kontinentalno vezan za svoje balkanske zaledje.

Dinarsko otoče počinje se odmah na istoku od padske ravnice, na Soči, i dijeli se od Alpi kod Tolminu, gdje uzima izraziti i stalni smjer naime jugoistočni smjer braženja usporedno s Jadranom sve do Grčke. Tršćanski zaliv na sjevernoj obali ima zajedničku geološku prošlost i zajedničko geografsko lice s padskom ravnicom, a na istočnoj i južnoj obali sve mu je isto i zajedničko, sa svim našim primorjem u Istri, Hrvatskoj i Dalmaciji. Granica je Tržić (Monfalcone), tako da sam grad Trst leži očito na tlu koje je fiziogeografski oprečno Italiji.

Istra je dakle po svojoj tektonici i strukturi sastavni dio balkanskih Dinarida, kojima je prva i glavna znacičajka pojave krasa kao posljedica destruktivne sile atmosferskih činilaca na suhu vapneničku površinu, o čemu ne može biti govora na suprotnoj talijanskoj strani, koja je produkt pozitivnoga rada prirode.

Geološka karta Istre je ujedno i morfološka za sve elemente. Kamen vapnenac uzrokuje nestaću vode, a ova nestaćica uvjetuje denudaciju, sušu, krš, kras, negativnu produktivnost tla, siromaštvo oblika, jednoličnost panorame na dosta velikim ploham. Samo s obzirom na izmjenu domaćinstava vodene površine s malim minimizirajuće vapneničke površine s malim površinama pješčenjačkim, istina je da je Istra »zemlja geografskih opreka i iznenađenja«. Zvonki kamen i bistro more je naše primorje, a tusta zemlja i mutno more je tamo, na zapadnoj strani.

Geološko morfološka karta je ujedno hidrografska i gospodarska, baš kao po svem ostalom kraškom dijelu balkanskoga poluotoka.

U tom pogledu je područje medju Jadransom i pontskim (dunavskim ili crnomorskim) porječjem jedna izrazita cjelina. Na njoj i nema pravog razvodja. Isti oblici, koji počinju na Krasu iznad Tržićajavljaju se opet i opet po svem otočju i primorju Istre, Hrvatske, Dalmacije, Bosne, Hercegovine, Crne Gore i na jadranskom i na pontskom pristranku neizrazitoga razvodja, isti oblici i uvjeti prirodna izgleda i gospodarskoga života na svem tome kraskom području oskudne prirode.

Klimatski leži Istra na granici mediterranskoga pojasa, na prelazu u srednjoevropski, kao i padška nizina i južna Francuska, ali u Istri su karakteristike mediteranskog podneblja jače nego na zapadnoj strani

s njezinim velikim amplitudama ili u samoj padskoj ravnici s oštrom zimom, ili u dolini Rhone s hladnim ljetom. Toj povoljnijoj klimi uzrok je opća cirkulacija uzduha i vode u našim krajevima, koje visoka gorska kosa dinarska štit od nepovoljnih utjecaja sjevernih i istočnih. U tome je naša rivijera sličnja talijanskoj s one strane Apenina prema Tirenском moru. Ako se možda u našem podneblju bura hoće da istakne kao neki minus, treba istodobno napomenuti, da je i ona naša, opća pojava našeg istočnog primorja u svemu jednaka i kod Trsta i kod Senja i pod Biokovom.

Na našoj strani dopire mediteranska flora za jedan i po stupnja sjevernije nego u rhonskoj dolini, a bolje je razvita kod nas nego na zapadnoj strani do Apulije ili u padskoj ravnici, gdje na pr. nema ni traga »macchiamae«.

Bila površina gola ili zelena, srodnja je svuda na širokom prostoru, koji se pod imenom balkanskoga poluotoka jasno izdvaja od ostalih prirodnih dijelova Europe.

STANOVNIŠTVO ISTRE

Poslije ovog prikaza općeg smještaja Istre kao male jedinice velikoga kraškog područja na istočnoj strani Jadranskog mora, prof. Žic prelazi na prikaz o stanovništvu Istre, o stanju njezinog žiteljstva u najranijoj prošlosti koje je velikom većinom slavensko, kako je to u nauci odavna utvrdjeno i općeno priznato.

Je li čudo, nastavlja predavač, da je ta zemlja, baš kao i Dalmacija, pred 1300 godina u dobu velikih seoba naroda, naseđena Slavenima, Hrvatima i Slovincima, i da njihovi potomci sve do danas žive u njoj?

Posve su slične etnografske promjene, koje je od davnine do danas proživjela Dalmacija kao i Istra. I ondje i ovđje je sveježi slavenski element bježeći pred Turcima u novom vijeku pojačao slavenski karakter zemlje. I ondje i ovđje je kratkotrajnu narodnu samostalnost zamijenila tudja vladavina, naročito mletačka a onda kratkotrajna Napoleonova i Austrijska, samo se sada poslije svjetskog rata našla Dalmacija u nacionalnoj državi Jugoslaviji a Istra u Italiji.

Rim je kroz malo vijekova pomoću visoke kulture primitivnim stanovnicima, kao svuda na svom području, tako i u Istri, učinio jezik, običaje i vjeru svojih italskih kolonista, tako je brzo i ovđje umijesio Romane. Latinizacija je dijelovala po cijeloj Istri, najjače u primorju, slabije u unutrašnjosti, pa se zbog toga gušće naseđeno romansko žiteljstvo u primorskim krajevima moglo trajnije održati nego Romani podalje od mora, netom je carstvo propalo u valu velikih seoba naroda. I doista već prvi val uništi romanstvo na Čićariji i u Liburniji, a onda juriša dalje na rijetko naseđenu srednju i posve romansku zapadnu Istru.

PRVE VIJESTI O DOLASKU SLAVENA

Vijesti o dolasku Slavena u Istru sačuvane su nam od godine 599, 600, 611, 642, 670 itd.

Najprije naseđe Čićariju gdje su kao pastiri domala udarili stalna sijela, a u sedom ili osmom vijeku već se spuštaju prama moru.

To svjedoči opširna i pouzdana vijest o veleznamenitom istarskom saboru (oko g. 803). Carski pouzdanici sazvane po nalogu Karla Velikoga istarsko žiteljstvo i njegove duhovne i svjetovne glavare na skupštinu na Rovinju pri ušću rijeke Rijane kod Kopra, da saznaju stanje pokrajine. Tu se mnoštvo potužilo na svoga vojvodu Ivana što im je oteo šume i selia te po zemlji naseđeno Slavenima. Na to je vojvoda odgovorio da će izvdjeti pravo stanje: gdje Slaveni ne prave štete, neka ostanu, a ako su gdje na štetu poslati će ih u zapuštenje krajeve, gdje bez ičije mogu koristiti državi i žiteljstvu. Ne zna se što je Ivan učinio, ali je očito da Slavenima nije bio prestrog.

Kad su Hrvati osvojili Dalmaciju u početku sedmoga vijeka, raširile se po cijelom Kvarnerskom području, naime po otocima i po staroj Liburniji sve do rijeke Raše. Osim općenitih i neizravnih vijesti posve su pouzdane one od g. 799, 820, 839 itd. Ali oni podjelo i dalje na zapad.

Kao što su Slovenci u predjelu na sjeveru Dragonje po Koparskini i Piranskom od Trsta do Savudrije najstariji doseljenici tako imaju znatnih skupina hrvatskog žiteljstva od davnine po Pazinštini, Pulištini i Poreštini.

Možda su Romani samo u trokutu medju Limskim kanalom i Pulom ostali osamljeni. Tamo možda još nije bilo Slavena ali inače su se Romani održali samo uz obalu i po gradovima u unutrašnjosti zemlje. No po Labinštini oko Raše, po Bužetini, pače i na samoj zapadnoj obali spominju se Slaveni već oko g. 1000. Vijesti iz 11. vijeka govore posve sigurno o egzistenciji Slavena po donjoj Istri već prije g. 1000. Tako se na pr. već g. 1030 cesta Poreč-Pazinove Vje Sclava i Sclavonica.

U spomenicima od 1102 sačuvana su nam čisto hrvatska imena nekih gradova i sela u srednjoj Istri (Gologradica, Cernogradus, Bellegradus),

a u samom mletačkom arhivu leže dva ugovora dvaju slavenskih župana s pulskim vojvodom, iz kojih je pouzdano, da su tada gradovi Barban i Gračić bili nastanjeni Hrvatima a po tome je lako zaključiti kako je bilo izvan njihovih zidina davno prije.

ISTARSKI ROMANI

Što se međutim događalo sa Romanim? Kod njih je nastala važna promjena. Na prijelazu iz staroga vijeka u srednji razvijao se njihov latinski govor u Istri na tri romanska narječja: ladinsko (furlansko) na sjeveru, istarsko na jugu poluotoka i dalmatiko na Kvarneru. Prvo je pred malo godina istisnuto dalje na sjever (posljednji tragovi u Miljama), treće je po Dalmaciji izginulo već u devetom vijeku, samo se u gradovima održalo do 14. vijeka, a drugo (istriotska) živi još i danas kod dvadesetak tisuća žitelja u gradovima Rovinju i Vodnjanu, pa u gradićima Bale, Fažana, Galežan i Šišan.

Kada su se dakle Slaveni nastanili u Istri nije u njih bilo Talijana u dašnjem smislu.

Danas prevladjuje kod istarskih Talijana posvuda mletačko narječje, koje je onamo došlo s Mlečanima u 13. vijeku i kasnije.

To je narječje istjerala iz Iste ladinski dijalekt, kojim govore Furlani, a ozbiljno prijeti takodjer »istriottu», kao što je već pred njim posve izginuo dalmatinski govor.

U unutrašnjosti Istre nema traga spomenutim starolatinskim govorima već bogzna otkada, a ako ih je i bilo, iščezli su na početku srednjega vijeka pred govorom Slavena. Slaveni, ako znaju govore danas s Talijanima samo mletačkim narječjem, a medju sobom od starine kajkavski (Slovenci) odnosno čakavski (Hrvati), a treće narječje štokavsko, došlo je u Istru tekarski i njegovim spomenicima.

KOLONIZACIJA NOVIH STANOVNICKA SPAŠAVA OPUSTJELU ZEMLJU

Na prijelazu iz srednjega u novi vijek nastaje opet nova i značna etnografska promjena.

Od silnih nevolja ratova, kužnih bolesti, gospodarskih kriza itd. silno spade broj stanovnika, naročito romanskog uz primorje, a bila bi valjda cijela zemlja posve opustjela i propala da nije spašena kolonizacijom novih stanovnika Hrvata.

I onako neznatno blagostanje cijele pokrajine, napose mletačke, propadaće nekoliko vijekova naglo i očito. Najbijednije stanje bilo je baš oko godine 1500. Tomu su razlozi u prvom redu teški ratovi i česte kužne bolesti. Između 1300 i 1600 godine harale su kuge u Istri 39 puta. U 14. vijeku pojavila se kuga 12 puta i poharala je načelo Milje, Piran, Poreč, Rovinj, Pula i okolicu te Osor. U 16. vijeku pojavili se opet kuge 14 puta, tako da je na pr. Poreč godine 1580 imao samo 300 stanovnika, Novigrad i Umag jedva nekoliko duša. Kad je konačno u 17. vijeku (1630) kuga harala posljednji put opustje Dvograje kod Kanfanara, Pedrolo (Peroj) itd. U Puli preživjele nevolje samo 300 ljudi u Poreču pač se samo 100. Posljedice su bile teške.

Svakako se jače prorijedio stanovništvo po gradovima nego po sellima, više na zapadu nego na istoku, relativno više se smanjio broj Romana nego Slavena.

Ovako nije smjelo ostati. Iz Istre neprestanu putuju izvještaji ka vladama u Mletke i u Graz o pustoj zemlji, o mrtvim naseđima. Stoga i Republika i Habzburzani uređiše posebna povjerenstva za kolonizaciju, jedni i drugi nastoje pridići gospodarsku vrijednost svojih istarskih posjeda novim radnim silama.

Republika je isprva kušala kolonizirati seljake iz Italije ali radi nestasice vode i radi malarije nije uspjela. Nije preostalo drugo nego pozvati drugi jači stočarski element sa Balkanskog poluotoka, gdje je krščansko stanovništvo jedva dočekalo da se preseljenjem ugne nasišlu Turaka.

Cudna li je šarena slika tog mnoštva doseljenika. Po narodnosti i po jeziku su Hrvati ili Srbi, ponešto Romani i Rumunji, Albanci i Grci, po imenu kojim se zovu ili ih drugi za porugu zovu, Morlaci, Uskoci, Vlasi, Ćići itd. po zakonu katolici i pravoslavni, po zanimanju pastiri i ratnici, po običajima i narodnom životu više manje oprečni i medusobno i prema starom (slavenskom i romanskom) stanovništvu istarskom — već prema tome odakle dolaze, iz sjeverne ili južne Dalmacije, Boke, Crne gore, Albanije, Grčke i otočja ili iz raznih predjela balkanske unutrašnjosti. Doseljenici dolaze na mahove kroz 200 godina (1449—1657).

Republika je isprva kušala kolonizirati seljake iz Italije ali radi nestasice vode i radi malarije nije uspjela. Nije preostalo drugo nego pozvati drugi jači stočarski element sa Balkanskog poluotoka, gdje je krščansko stanovništvo jedva dočekalo da se preseljenjem ugne nasišlu Turaka.

Cudna li je šarena slika tog mnoštva doseljenika. Po narodnosti i po jeziku su Hrvati ili Srbi, ponešto Romani i Rumunji, Albanci i Grci, po imenu kojim se zovu ili ih drugi za porugu zovu, Morlaci, Uskoci,

MANIFESTACIJE ZA JUGOSLAVENSKU ISTRU I RIJEKU U NOVOM SADU

U subotu, dne 11 februara o. g. stiglo je u Novi Sad poznato plevačko društvo »Jeka sa Jadrana« iz Sušaka, koje je imalo održati koncert na jednoj novosadskoj mirodnoj zabavi. Odbor za priredjivanje te zabave spremio je gostima srađan doček. Iako je bilo kasno, oko 9 sati na večer, na novosadskoj stanici sakupio se vrlo veliki broj ljudi i raznih društava da dočeka i pozdravi goste sa Jadrana. Pored domaćih društava najbolje je bilo zastupljeno društvo »Istra«, koje je izšlo na stanicu sa velikim brojem svojih članova. »Istra« su se pridružili i mnogobrojni Primorci i Dalmatinci nastanjeni u Novom Sadu. Tačno u 9 sati ušao je voz sa gostima u novosadsku stanicu, a sokolska muzika zasvirala je pozdravni marš. Nakon pozdravnog govoru, koji je održao jedan od članova priredjivačkog odbora, uzeo je riječ sekretar »Istre« koji je lijevim govorom pozdravio »Jeku sa Jadrana« u ime novosadskih istarskih izbjeglica, i zaželio im dobrodošlicu. Pozdravio ih je kao braću, koji nam donose malo dana i pozdrav rodne grude, naše Istru iz Rijeke. Rekao je: Vi ste na domaku Istri i svaki dan gledate na Učku i slušate glas naše braće, koja vapi za slobodom. Donosite nam pozdrav našeg divnog mora, plavog Jadrana, čiji valovi svakog dana zapljuškaju i ljube obalu nestretne nam domovine. U Vama vidimo dio naše otrgnute grude, komad našeg krša i kame na, u Vama vidimo dio nas samih. Kad se

sutra ili prekosutra budete vraćali natrag kući i kad opet ugledate divno naše more, a preko mora tužnu našu Istru, pozdravite nam Učku-goru pozdravite nam Rijeku i naš Cres. Ponesite sobom naše bratske osjećaje i pozdrav neoslobodjenol braći! Poručite im neka i dalje ustraju, neka ne klonu, neka izdrže. Kažite im neka se nadaju. To je braća naš pozdrav i poruka braći. Uz poklone živele jugoslavenska Istra i Rijeka završio je g. Juričić svoj pozdrav, što su svi prihvatali oduševljenim poklicima jugoslavenskoj Rijeci i Istri. Natom je pristupio predsjednik »Jeku sa Jadrana« gospo Jivo Čop, koji se rukovao sa Juričićem i poljubio ga, što je izazvalo još veće oduševljenje kod prisutnih. Iza toga se formirala velika povorka, na čelu sa sokolskom muzikom. Povorka je išla kroz glavne novosadске ulice do hotela »Sloboda«, gdje su imali odsjeti gosti. Cijelim putem klicalo se Istri. Pred hotelom postigle su manifestacije vrhunac, našto su se svi mirozrili.

Time je ponovno u Novom Sadu došla do izražaja ljubav i simpatije za neoslobodjenu braću i otete nam krajeve, koje su bile zaista oduševljene i iskrene kao rijetko do sada.

Medju gostima nalazili su se i mnogi istarski izbjeglice, koji su u Novom Sadu našli svoje znance, zemljake i školske druge pa je oduševljenje i radost bila ticanica, u Vama vidimo dio nas samih. Kad se

OBČNI ZBOR ORJEMA TRBOVLJE

Zopet je leto dela za nami. Da napravimo obračun tega leta smo se zbrali članini u častnem štivlu u nedeljo, dne 12. februara t. l. na rednem običnem zboru. Udeležba je bila lepa, vendar smo pogrešali še marsikaterego rojaka, ki bi se moral zavedati svojih dolžnosti v večji meri.

Obični zbor je posetil tudj zastupnik Streljske družine in g. učitelj Šušnik Mirkov je imel lepo predavanje o razmerju Jugoslavije in jugoslavenskega naroda do onih delov našega naroda, ki je ostal izven meje svobodne domovine. Iskrene in jasne besede g. predavatelja so našemu članstvu utrdile zavest, da imamo emigranti, klub raznim težavam vendarle še mnogo dobrih prijateljev med domaćim ljudstvom in gotovo je, da je v Trbovljah najboljši naš prijatelj baš g. predavatelj.

Iz tajniškega poročila smo razvideli, da je bilo preteklo leto za našo Organizacijo leto intenzivnega dela. 50 členov broječa organizacija se je mesečno sestajala na rednih sestankih na katerih so bila za emigrante aktuelna predavanja in poročila. Organizacija pa je v pretekli sezoni priredila tudi dobro uspešno rasplaski večer ter interno božičnico pri kateri je bilo obdarovanih 25 otrok naših članov.

Ob raznih obletnicah smo priredili primerne interne komemoracije, tako 19. marca (2 mače v župni cerkvji) 6. septembra, 17. oktobra, nadalje Sedejovo komemoracijo in koroški večer s predavanjem spremšenim s sklopčinimi slikami.

V preteklem letu smo ustanovili dramatični odsek in prvi njegov večji uspeh je rasplaski večer.

Socijalno delo naše organizacije je malenostno, ker naša organizacija ne razpolaga z velikimi gmotnimi sredstvi.

Organizacija je sodelovala pri raznih manifestacijah, tako v Laškem in ob sprejemu koroških pevcev, ki so imeli 15. I. t. l. svoj koncert v Trbovljah.

Tajnikovo poročilo je dosegalo tudi podatke o naročnikih »Istre«, katerih je v Trbovljah 25. Ce upoštevamo majhno število našega članstva lahko rečemo, da je število čedno; vendar pa moramo spričo važnosti našega glasila poskrbeti za dviganje števila naročnikov, posebno pa za to, da poravnajo vsi naročniki točno svojo naročino.

Po izčrpnom tajniškem poročilu so se izvršile volitve. Novi odbor je bil enoglasno izvoljen.

Na običnem zboru je bil sprejet sklep, da se predлага našemu Savezu, da bi se za vse organizacije včlanjene v njem uvedle enake legitimacije. Tozadevni predlog je odposlan Savezu.

Po obravnavanju raznih drugih društvenih internih zadev, je bil obični zbor zaključen.

Članstvo pozivamo, da se v novem letu še bolj oklene društva, kajti odbor brez sodelovanja članstva ne more spraviti organizacije na višino, ki ji pristoja,

Emigrant.

ISTARSKO VEĆE U LJUBLJANI

Dne 11. februara održan je intimni Istarski sastanak u Ljubljani u prostorijama restauracije »Frankopanski dvor«.

Dvorana je bila već u devet sati puna učestnika. Došle su obitelji sa diecom svih staleža od radnika do obitelji najviših predstavnika u javnom i privatnom življenu.

Dvorana je bila lijepo dekorirana nacionalnim državnim zastavicama, medju kojima je časno mjesto zauzimala slika Njegovog Veličanstva Kralja. Vidna je bila geografska karta naše mire Istre a pored nje simbolično predstavljena Istra pribijena na patničkom križu mučenika, ispod koje je bio poziv, neka svj u srcu čuvamo dragu uspomenu Istre, te javno i glasno svugde priznajemo: »Ja sam Istranin!«

Ugodno raspoloženo društvo prekinuo je domaći »Jazz« sa: »Hej Slovanie.«

Odmahiza te točke pozdravio je prisutne zanosnim nagovorom jedan istarski akademik, koji je izrađen nagovor bio burno pozdravljen.

Nato je s krasnom deklamacijom Prestonaslijedniku nastupila gospodnjica Bačić, koja je bila srdano aklamirana.

Veliku pozornost je uzbuđila naša mala 4 godišnja istarska Ravnica Majda sa srdačnom deklamacijom »Istra«, te aplauzu nije bilo ni kraja ni konca.

U narednoj točki nastupio je prof. Josip Bačić sa deklamacijom o Istri i istarskoj duši. U tim je prikazao našu ženu, našu djevojku i našeg momka u njihovom nacionalnom, familijarnom, ljubavnom ponosu i čuvstvu. Prof. je Bačić bio najsramačnije aklamiran, što je bio dokaz, da su ga svi shvatili.

Najinteresantniju točku čitavog večera tvorio je nastup istarskih kraljulja sa »Gucima«. Odobravaju nije bilo ni kraja ni konca, Domači »Jazz« izginuo je gotovo sa poprišta, dok su naši neumorni Guci i sa violinom, klarinetom i basom ispunili čitavi večer te se počeo ples pod njihovom muzikom.

Iza svakog komada bilo je toliko aplauza, da su morali ponovno započeti. Tu Vam je bilo polke, mazurke, mořne, balona, sve baš po istarski, da je bila dvostrana premalena.

Culi smo i nekoliko naših pjesama na gramofonskim pločama.

Okolo pola noći preuzeo je riječ K., koji je u lijepom zanosnom patriotskom govoru pozvao prisutne i aranžere, da se čvrsto sakupe u jaku zajednicu, koja neka vodi ovde kod nas evidenciju svih Istrana sa željom da se bar jednom na godinu sakupimo, porazgovorimo i upoznamo.

Istrain.

Storija zadržana da bi ne mogli priti na sej direktorija 25. februara že v soboto ob 3 u popoldne, naj javijo, da se eventualno se prenese na 6. uro zvečer isteg dneva.

Dr. I. M. Čok v. r.

»TABOROVE PRIREDITE V DELAVSKI ZBORNICI IN RADIJU.«

Društvo »Tabor« se znova pripravlja, da stope s svojimi priljubljenimi prireditvami pred javnost. V razmeroma kratkem času so se njegovi pevci, pa tudi drugi društveni odseki organizirali za nove nastope. Prvi družabni večer s plesom bo v Delavski zbornici v torek 28. t. m. drugi nastop mešanega pevskega zabora bo na slednjo soboto, 4. marca v radiju med 20. in 21. uro, tretja prireditev, pri kateri na stopi naraščaj dramatskega odseka, pa bo v nedeljo 5. marca popoldne spet v Delavski zbornici.

V kolikor bi bili posamezni člani direk-

PRVI JUBILEJ DRUŠTVA „ISTR“ U NOVOM SADU

Pred petu glavnu skupštinu — smjernice za

Osvrt na petgodišnji rad i budućnost

Ko bi pred 5 godina mogao vjerovati, da će ovo malo društvo, koje je marta mjeseca 1928. održalo svoju prvu glavnu skupštinu, u toku minulih pet godina tako uspešno i tako intenzivno razviti svoju djelatnost, da danas važi kao jedno od najgrijnijih emigrantskih organizacija u Jugoslaviji, udruženih u Savezu jugoslavenskih emigrantskih udruženja iz Julijske Krajine.

Ona šaka naših ljudi, koja je prvoj skupštini 1928. god. iznijela svoj program, uđovoljila je zaista svojoj dužnosti i nadama, koje su se u nju polagale, što se može vidjeti iz dosadašnjeg petgodišnjeg rada. Taj rad nije bio ni malo lak, šta više, bio je jako naporan i težak, pun svakojakih zapreka.

Pritiće će se neko, pa zar zaista novosadska »ISTR« toliko vrijedi i zašto se o njoj, naročito u posljednje dvije-tri godine toliko govori, o čemu zavisi taj uspjeh?

Držimo, da je to svakome jasno, ko je i malo pratio rad našega društva, te da taj uspjeh ne dozali ni od kuda već u prvom redu o agilnosti i poštovnosti vodstva i dobroj organizaciji kao i o disciplini, koja medju članovima i u društvu vlada.

Svjest i disciplina, to je ono, što podržava društvo. Uprava, kao i članstvo shvatili su najozbiljnije svoju dužnost ne samo prema svom društvu, već i prema svojoj braći i užoj domovini.

Nije mi namjera hvaliti društvo ili njezinu upravu, ali treba iznijeti činjenice, koje su se kroz ovih pet godina sve više ispoljavale.

Razne javne priredbe, čiji je moralni efekat bio od kapitalne vrijednosti za našu stvar i ideju u ovim krajevima, gdje je ime Istre i ostalih nam krajeva bilo skroz nepoznato i gotovo tudje, naročito u širim slojevima, bilo su prvi korak naših nastojanja. Danas se ovdje ime Istra sve više spominje. Spominje ga se kao nekad ime Kosova.

Danas ovdašnja domaća omladina sama pleva i pravi stihove o Istri i njenim mučenicima. Ime Istra i kult njezin prodire u sela. Danas i bačvanski seljak zna za Istru, zna ko je Gortan, gdje je Bazovica. On zna za Soču, Zagorje i Lastovo.

A dok se to postiglo, koliko li je trebalo truda, koliko volje i ustajnosti, a da ne govorim o radu na socijalno-karitativnom polju, o pomoćima i uslugama, koje je nebrojeno puta učinilo društvo ne samo svim članovima već svima emigrantima iz Julijske Krajine, koji su se društvu u tu svrhu obraćali. Pa zar to nije rad, nije li to uspješan rad?

I zbilja, prvi petogodišnjicu, prvi period našeg rada zaključujemo sa uspjehom i možemo na nj biti ponosni i zadovoljni!

Stupajući u drugi period života našeg društva, nalazi nas ovaj već dovoljno spremljene i iskusne i na okupu, te će nam barske strane biti olakšano, jer nas u drugom razdoblju čeka mnogo posla, koji treba svestrati. Teška su danas vremena, mnogo gora nego pred pet godinama, a tako su neizvjesna, da neznamo, što nas sutra može iznenaditi. Treba zato da smo budni i spremljeni. Sto mi hoćemo, što tražimo, koji nam je cilj, za čim idemo, zašto se žrtvujemo, nama je jasno i svjesni smo toga. Različiti su putevi, raznolika sredstva i način borbe i rada, ali cilj nam je jedan. Onaj isti, kaj i pred pet godinama. Cilj, koji treba da nam uvijek lebdi pred očima, od jutra do mračka, svuda, gdje god se nalazili, u radosti ili zlostoti, nevolji i u dobru.

Prije pet godina bilo nam je teško. Imali smo tek nekoliko naših organizacija, a naša tek u osnivanju i povođenju.

Danas postoji već oko 35 bratskih organizacija, cilj rad pratimo stalno sa velikom pažnjom, dok osnivanje svakog novog društva smo uvek oduševljeno pozdravljali kao novog suborca za zajedničku stvar.

Sva bratska društva, više ili manje, davaju su nam potstrek u našem radu i u mnoga se ugledali. Sa velikim oduševljenjem pozdravili smo osnivanje našega Saveza, čiju potrebu smo mi već odavna osjećali, te smo i sami učestvovali u pripremama oko njegovog osnivanja.

U Savezu gledamo svoju Maticu, svoju Centralu, koja nas sve spaša i sjedišnju u borbi. Savez je naš glavni stari, koji treba da nas vodi, a mi da ga slijedimo.

Od kolike je važnosti i potrebe naš Savez, primjetili smo odmah, čim je otvoreo radom, jer je i naš rad krenuo drugim pravcem, t. j. onim pravim, jer je dotadašnji naš rad bio ograničen samo na socijalno-karitativan. Dakle i Savezu treba da smo zahvalni za naš uspjeh, jer on svojom iniciativom mnogo je doprinio uspjehu našeg društva.

Danas smo mnogo dalje i u budućnost gledamo drukčije. Perspektive su jasne, jer kako smo istakli, mi znamo što hoćemo. Savez nam daje pravac, Savez svojim autoritetom podržava u našim redovima disciplinu i slogu, te bi sve naše organizacije, što više, cijela naša Emigracija moralu u Savezu sačinjavati jednu cjelinu, jednu silu i moć, kojom treba da računaju naši neprijatelji, kojima smo trn u oku. Savez treba da predstavlja nadu onima preko, a strahu neprijatelju! Svi mi u Savezu treba da sačinjavamo vojsku, spremnu na sve!

Tako si eto mi u Novome Sadu zamišljamo i mislimo da ne činimo krivo, ako istaknemo i to: disciplina unutar organizacije, kolaboracija i saradnja sa svim bratskim društvima, naročito pak sa susjedima, i odanost prema Savezu! Sve to daje jednu jaku i neslošivu organizaciju, sa zdravim i čvrstim temeljem.

Organizacija zdrava iznutra i s polja, bez trzavica, naročito ličnih, bez egoizma, to je naš princip, toga smo se držali, i držati ćemo se i nadalje.

Rekli smo, da mi znamo što hoćemo i da je potrebno, da u drugoj periodi našeg društvenog života u tom pravcu uperimo svoj rad, da ga uperimo našim težnjama i idealima. Prvi period rada bio je ipak samo priprema za rad i borbu koja dolazi. To smo uostalom iz vremena na vrijeme, osobito u zadnje 2 godine, nekoliko puta i čvrstih.

Treba ući u narod. Treba ići od mesta do mesta, od sela do sela i propovijediti našu ideju.

ANKETA O EMIGRANTSKEH PROBLEMIH EMIGRACIJE IZ JULIJSKE KRAJINE

Važna in korisna inicijativa našega Saveza

Naše emigrantsko glasilo »Istra« objavlja zadnje čase pogosto članke, ki zadevajo predvsem vprašanja političnega zadržanja emigracije iz Julijske Krajine v Jugoslaviji. Ti članki so vzbudili živo zanimanje med širokimi sloji čitateljev Istre. Potreba po razpravljanju raznih emigrantskih problemov je prav živa med emigracijo. Konkretno se je pokazala ta potreba v svoječasnom predlogu omladinskega emigrantskega sveta, ki je v svojem predlogu na poslednji emigrantski kongres predlagal da »Savez priedi pismeno anketo o posameznih perečih političnih, socialnih, gospodarskih in kulturnih vprašanjih in nazorih emigracije«.

Prežet od teženj popolne demokracije, da imajo prav vse strue v emigraciji delčati na reševanju emigrantskih problemov ter pooblaščen od celotnega emigrantskega kongresa, je savezni direktorij na svoji zadnji seji sprejel predlog, Omladinskega Sveta, da potom »Istre« odpre pismeno anketo o prav vseh emigrantskih problemih.

Anketa naj obravnava predvsem sledeče najvažnejše emigrantske probleme:

- Politične smernice emigracije:
- a) Stališče napram prilikam v Jugoslaviji;
- b) Principijelno stališče napram fašizmu sploh kot družbeni doktrini;
- c) Emigrantsko naziranje o rešitvi manjšinskega vprašanja našega naroda v Julijski Krajini ter rešitvi problema Julijske Krajine kod take;
- d) Program narodne in socialne obnove Julijske Krajine po padcu sedanega političnega stanja v Julijski Krajini.
2. Reševanje socialnih problemov naše emigrantskih društev.

3. Pogledi emigracije na kolonizacijo kmečkega elementa Julijske Krajine v Jugoslaviji.

4. Zgodovinska misija emigracije Julijske Krajine ter iz tega izvirajoče naloge emigracije.

5. Kulturna vprašanja in naloge emigracije.

6. Propagandne naloge emigracije.

Navedene so glavne točke ankete. Anketa se pa lahko razširi še na druge probleme, ki zadevajo delovanje emigracije.

Ankete se lahko udeležujejo prav vsi emigrantji, tudi neorganizirani v emigrantskih društvih neglede na njihovo politično usmerjenost in svetovno naziranje.

Radi večjega zagotovila, da se razpisane ankete o emigrantskih problemih lahko udeleži prav vsak emigrant, naj udeleženci ankete pošiljajo svoje referate Savezu ali pa jih izročijo osebno enemu izmed članov Saveznega vodstva. Savez prevzema nase popolno jamstvo za imuniteto in, po želji posameznika, anonimnost udeležencev ankete.

Odgovori na anketna vprašanja, ki se v danih političnih prilikah lahko priobčijo v »Istri«, se bodo priobčevali v »Istri«.

Vse odgovore pa bo Savezno vodstvo pazljivo prestudiralo in jih predložilo v proučitev Saveznu direktoriju ter kasneje širši konferenci vseh društvenih delegatov, zbranih na prvem bodočem emigrantskem kongresu.

Apsolutna večina društvenih delegatov bo odločila, kod dosedaj na vsakem kongresu, v koliko imajo zaključki ankete služiti kot nadaljnje smernice delovanja emigracije iz Julijske Krajine. Anketa je odprta do 31. maja 1933.

Savez Jug. Emig. Organ. iz Julijske Krajine v Jugoslaviji.

DELOVANJE PODRUŽNICE DRUŠTVA »SOČE« V DOLNI LENDAVI

Dolnja Lendava, 16 februarja 1933. V nedeljo dne 12 t. m. je priredila podružnica »Soče« v Murskem Središču družabni večer. Vsi prostori restavracije Flisar so bili nabito polni ljudi. Iz bližnjih primorskih kolonij so prihajali kolonisti, Središčani pa v takšnem številu, da je zmanjšalo prostora.

Večer je otvoril predsednik »Soče« solunski dobrovoljec g. Grča. Pevski zbor »Soče« je zapel pod spretni taktirko g. davčnega uradnika Podobnika prav dovršeno 12 pesmi. Vse so bile sprejeti z burnim ploskanjem. Več pesmi je moral zbor ponoviti.

Prav lepe besede pozdrava sta izpovedovali gospoda Pero Bodlovič v imenu domačinov ter br. Gaber, starosta murskosrediskega Sokola, ki se je povzel tekom 2 let svojega obstoja v vsakem oziru na zavidanja vredno višino, kar je pač plod složnega dela, bratstva in nesobične ljubezni do stvari.

Oba govornika sta v vznešenih besedah hvalila lepoto in osvajajoč moč jugoslovenske pesmi, povdarijajoč njen izredno veliki pomen ob naši tukajšnji severni meji, ob katero butajo razni sovražni valovi.

Soča in Jadran naj bosta našim »Sočanom«, ki so našli v Prekmurju svojo novo domovino, simbol hrepnenja in nade ter simbol vstajenja.

Njima in vsem prisotnim se je v topilih besedah zahvalil Sočin podpredsednik g. šol. upravitelj Peterrel. Svoj govor, od občinstva navdušeno sprejet, je zaključil s klici jugoslovanski domovini, narodu in Kralju.

Sočinemu pevskemu zboru in njenemu nevodenju g. Podobniku pa čestitamo na velikem uspehu. Slovenska pesem je resila slovenski narod, ko je njemu pretil za časa Avstrije pogen v valovih germanstva. Tudi danes si usvaja jugoslovanska pesem vsa srca z isto elementarno silo kakor nekdaj.

Idući broj našega lista iziće na četiri stranice, zato jer je ovaj broj izšao na osam stranica umesto na šest. Upozoravamo na to naše čitatelje, a na ročito saradnike.

Ig. Brezníkar
Trgovina kave i čaja. — Vlastita elektropriziona i elektromlin za mljevenje
ZAGREB, ILLICA BROJ 65
Telefon 7657

PRAVO DARILO!

Zlato polnino pero
od Din 50.- dalje,
dijska peresa
od Din 35.- dalje.

Popravlja peresa
vseh znamk:

A. PRELOG

LJUBLJANA — MARIJIN TRG
(vogal Wolfsova)

STRAŠNA NESRECA V ČISTILNICI OLJA.

Trst, februarja 1933. Preteklo sredo se je v čistilnici olja pod Škednjem pri Trstu zgodila strahovita nesreča, ki je zahtevala sedem človeških žrtev. Ko so polnili kompresor Dieselovoga motorja, je nastala strahovita eksplozija. Na mestu so biti ubiti podravnteli dr. R. Mari, star 33 let, kemik dr. Josip Rebek-Galante, star 41 let, tehnički uradnik T. Russo, star 28 let, tehnik E. Rizzi, star 44 let, strojniki Ivan Simčič, star 35 let, P. Tappeiner, star 25 let in Anton Dolgan, star 38 let. Ranjeni so bili Albin Toscan, Marij Zerjal, Franc Pohar, Ivan Pohlen. Pretekel soboto so jim Tržačani pripredili veličasten pogreb, katerega se je udeležilo okrog 50.000 ljudi.

† Anton Dolgan

Ljubljana, februarja 1933. Ko smo slišali prve novice o nesreči v tržaški čistilnici olja, nas je vse emigrante, ki smo iz Trsta in bližnje okolice težko pretreslo. Slutnja, da je med nesrečnimi žrtvami morda znane, ali celo prijatelj in draga oseba, je bila žal utemeljena.

Vsem, ki smo poznali Antona Dolgana, nas je njegova smrt razčastila. Padel je, že težkega dela v borbi za vsakdanji kruh. Padel je naš človek, ki je bil vedno zvest svojemu jeziku in narodu.

Anton Dolgan je bil doma iz Škednja; zvesto je sodeloval v vseh naših društvenih bil je — vse do razpusta — tudi režiser dramatičnega krožka v Škednju. Težka nesreča ga je zadeila v načelni moški dobi, bilo mu je komaj 38 let. Naši rojaki, ga bodo obranili v najlepšem spominu. Naš mu bo lahka rodna zemljica. — (rob)

ODLIKOVANI KROJAČKI SALON ZA GOSPODU

Slavec
ZAGREB

Mesnička ulica br. 1. Telefon br. 74-43
VELIKO SKLADISJE NAJMODERNIJIH
PRVORAZREDNIH ENGLESKIH ŠTOFOV

Kako se drugi socijalno organizuju?

Seljačko potporno društvo u Zagrebu. Interesan primjer seljačke samopomoći. Pravila Seljačkog potpornog društva u Zagrebu odobrena su za teritorij cijele Jugoslavije po Kr. banskoj upravi savske banovine dne 4. januara 1933., Pov. II. broj 3428/1932.

Prostor našega lista ne dopušta nam, da se opisnije osvrnemo na ovo korisno društvo i za seljaka i za gradjana, kako za pojedince, tako i za porodice život. Zato ćemo se samo ukratko osvrnuti na to, te spomenuti neke važne stvari.

Seljačko potporno društvo osnovano je od strane samih jedino u svrhu, da svojim članovima putem društva uzajamno pomoći osigura za služaj smrti u obitelji potrebnu potporu za podmirevanje troškova i liječenja i pogreba. Druga zadužba je, da podupire prosvetni i zadržalni rad na selu, koje je u tome najznamenitije. Seljaci će sami svoje društvo voditi, zato su sigurni, da će im dobro napredovati te da neće po nikome biti izrabljivani, kako je to sada bilo mnogo puta. Ovaj način opskrbljivanja potpore putem uzajamne samopomoći je najeffektivniji, najbolji i traži najmanje rezerve, zato se može provoditi bez velikih rezervnih troškova. Ovakav način društvene pomoći veoma je obljubljen.

Ovo društvo važno još i za pojedince i za obitelj. Kada se deseti smrtni slučaj u obitelji, onda se osjeti kod svake glavne obitelji veliki izdatak novaca za troškove liječenja i pogreba. Potporna sekacija pomaže opet uspostaviti ravnotežu u kućnom budžetu. Ono malo posmrtnina, koji član uplaćuje se takoreču ni ne osjeti.

Potporna sekacija Seljačkog potpornog društva razdeljena je na tri grupe: svaka grupa ima sedam razreda. Sve grupe imaju jednak tarif.

Razred je jedino in tome, da ima prva grupa razredni rok (doba čekanja) 50 dana, druga grupa godinu, dana, treća grupa tri godine dana. U slučaju smrti usijed nezgode isplaćuje društvo cijelu potporu bez obzira na karenčni rok. Jedna osoba može biti prijavljena u više ili svih razreda jedne grupe.

Pristupne pristojbe plaćaju se samo jedanput, a poslije se plaća mesečno posmrtni

ne za svakog umrlog člana u kući. Jedno kolovožje najviše 2000 članova. Pristupne pristojbe iznose:

	Din	Din
1. razred	20,-	najveći iznos potpore
2. "	34,-	" "
3. "	53,-	" "
4. "	76,-	" "
5. "	112,-	" "
6. "	174,-	" "
7. "	268,-	" "

Posmrtnine se plaća za prvi razred Din 0.25, za drugi Din 0.50, za treći Din 1.00, za četvrti Din 2.00, za peti Din 4.00, za šesti Din 8.00, za sedmi Din 16.00. Osim toga se plaća, ako ima smrtni slučaj u kući, mjesecna upravna pristojba za prvi razred Din 0.50, za drugi Din 1.00, za treći Din 2.00, za četvrti Din 4.00, za peti Din 8.00, za šesti Din 16.00, za sedmi Din 32.00.

Posmrtnine se plaća za prvi razred Din 0.25, za drugi Din 0.50, za treći Din 1.00, za četvrti Din 2.00, za peti Din 4.00, za šesti Din 8.00, za sedmi Din 16.00. Osim toga se plaća, ako ima smrtni slučaj u kući, mjesecna upravna pristojba za prvi razred Din 0.50, za drugi Din 1.00, za treći Din 2.00, za četvrti Din 4.00, za peti Din 8.00, za šesti Din 16.00, za sedmi Din 32.00.

Jedan primjer: Ti prijavis u Potporno sekiju svoga u sedmom razredu za najveći iznos

potpore Din 32.00. Kod upisa uplatis Din 28.00 i onda dalje ne plaćaš ništa više, osim po Din 16. — za svaki smrtni slučaj u tom kući, te mjesecnu upravnu pristojbu Din 5. — ako ima smrtni slučaj u dotičnom mjesecu. Kada tvoj prijave oca u prvu grupu, imas pravo na potporu već nakon 50 dana, u drugoj grupi nakon godine dana na cijelu potporu, a u trećoj godini nakon tri godine. Za posmrtnu potporu možeš prijaviti svaku osobu bez obzira na spol iznad godine dana starosti, bez liječničke svjedočice u izjavu, da je prijavljena osoba za vrijeme prijave zdrava.

Seljačko potporno društvo će po svim mjestima postaviti svoje povjerenike, koji će sakupljati članove. Povjerenike će dobro honorirati. Preporučamo našim čitaocima, koji imaju vremena, da se prime povjerenštva. Sve informacije daje i prospitke salje Seljačko potporno društvo u Zagreb, Dalmatinska br. 5. Pismenim upitima treba priložiti marku za odgovor.

Naručuite

DŽEPNI KALENDAR

EMIGRANT

ZA GODINU 1933

Uprava lista „ISTR A“, Zagreb
MASARYKOVA ULICA BR. 28a

KRALJ. SVEUČILIŠNA KNJIŽARA I KNJIŽARA

JUGOSLAVENTSKE AKADEMIJE ST. KUGLI javlja u dubokoj žalosti, da je njezin senior šef gospodin

Rudolf Kugli

knjižar, kapetan I.klase u rezervi, poslednik reda Sv.

Save IV. stepena,

danas nakon duge i teške bolesti u 48. godini života blago u Gospodinu preminuo.

Tijelo premilog pokojnika sahranit će se dana 23. veljače 1933. u 4 sata poslije podne na Mirogoju u obiteljskoj grobnici.

Sv. misa zadužnica čitat će se dana 24. veljače u 9 sati prije podne u župnoj crkvi Sv. Marka.

U ZAGREBU, 21. veljače 1933.

POKOJ MU VJEĆNI!